

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd

Nový Zákon

Helena Volková

PROROCTVÍ V LUKÁŠOVĚ EVANGELIU

Diplomová práce

Vedoucí práce: Angelo Scarano, Th.D., S.S.L.

PRAHA 2008

Děkuji P. Angelu Scaranovi Th.D., S.S.L. za cenné připomínky a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 4. května 2008

.....

ÚVOD	6
1 Proroctví ve Starém zákoně	7
1.1 Prorok – člověk vyvolený Bohem	7
1.2 Znaký proroka	7
1.3 Proroctví	8
2 Vztah starozákonních proroctví k novozákonním	9
2.1 Bůh plní svá zaslíbení	9
2.2 Naplněním starozákonních proroctví je Nový zákon	9
2.3 Starý zákon ve světle novozákonního zjevení	10
2.4 Boží království a jeho nároky	11
3 Proroctví v Lukášově evangeliu	12
3.1 Druhy proroctví v Lukášově evangeliu	12
3.1.1 Programové proroctví	13
3.1.2 Proroctví řeči a příběhu	14
3.1.3 Literární proroctví	15
3.2 Prorocký rámec Lukášova evangelia	15
4 Naplnění starozákonních proroctví v Lukášově evangeliu	17
4.1 Vztah evangelia k Zákonu a Prorokům	17
4.1.1 Stálá platnost Starého zákona	17
4.1.2 Starý zákon se naplňuje na Ježíši Kristu	17
4.1.3 Kniha proroka Izaiáše jako zdroj hlavních proroctví o Mesiáši	18
4.2 Hlavní témata starozákonních proroctví	18
4.2.1 Příklad Mesiáše	18
4.2.2 Mesiášův předchůdce	20
4.2.3 Znaký Mesiášova působení	20
4.2.4 Předpověď vykoupení a nové smlouvy	23
4.2.5 Předpověď utrpení a zmrtnýchvstání Mesiáše	24
4.2.6 Předpověď spásy pro všechny národy	26
5 Proroctví vyřčená a současně naplněná v Lukášově evangeliu	28
5.1 Zvěstování narození	28
5.1.1 Předpověď Janova narození	28
5.1.2 Předpověď Ježíšova narození	29
5.1.3 Společné znaký předpovědí a narození	30
5.2 Předpovědi významu Jana a Ježíše	31

5.2.1	Jan jako ten, kdo bude veliký před Pánem.....	31
5.2.2	Ježíš jako spása pro všechny národy.....	32
5.3	Ježíšovy předpovědi.....	34
5.3.1	Příslib nasycení.....	34
5.3.2	Předpověď učedníkům.....	35
5.3.3	Předpověď Petrova zapření a obrácení.....	35
5.3.4	Předpověď příjezdu do Jeruzaléma.....	36
5.3.5	Předpověď utrpení a zmrtvýchvstání.....	36
6	Předpovědi událostí, které se mají naplnit v budoucnu.....	38
6.1	Proroctví týkající se pozemského života.....	38
6.1.1	Předpověď seslání Ducha svatého.....	38
6.1.2	Předpověď pronásledování učedníků.....	38
6.1.3	Předpověď zkázy Jeruzaléma.....	39
6.1.4	Předpověď mariánské úcty.....	40
6.1.5	Předpověď radosti nad obráceným hříšníkem.....	40
6.1.6	Předpověď síly modlitby.....	41
6.2	Eschatologická proroctví.....	41
6.2.1	Příslib odměny v budoucím věku.....	41
6.2.2	Předpověď obtížnosti vstupu do Božího království.....	42
6.2.3	Předpověď příchodu Syna člověka.....	43
6.2.4	Soud nad nevěřícími městy.....	44
6.2.5	Předpověď lotru po pravici.....	44
7	Prorocké postavy.....	46
7.1	Menší proroci.....	46
7.1.1	Zachariáš.....	46
7.1.2	Alžběta.....	46
7.1.3	Simeon.....	46
7.1.4	Anna.....	47
7.2	Jan Křtitel.....	47
7.3	Ježíš.....	49
7.3.1	Prorok – Mesiáš.....	49
7.3.2	Plnost Ducha svatého.....	51
7.3.3	Poznání Boží vůle a naplňování poslání.....	51
7.3.4	Hlásání Božího slova.....	53

7.3.6	Mocné činy z božské moci.....	54
7.3.7	Znalost lidských srdcí.....	55
7.3.8	Prorocké vize.....	56
7.3.9	Hluboký vztah s Otcem.....	56
7.3.10	Ustanovení nové smlouvy – eucharistie.....	57
7.3.11	Nutnost utrpení, zavržení, smrti a vzkříšení.....	57
7.4	Učedníci.....	59
7.4.1	Povolání.....	59
7.4.2	Vyslání.....	59
7.4.3	Selhání.....	60
7.4.4	Pronásledování.....	61
7.4.5	Zaslíbení.....	62
ZÁVĚR.....		64
Seznam použitých zkratek.....		66
Zkratky biblických knih.....		66
Seznam použité literatury a pramenů.....		68
Anglická anotace.....		70

ÚVOD

Cílem této práce je zpracování prorockého rozměru v Lukášově evangeliu. Lukášovo evangelium je z velké části vystavěno na prorockých textech: ty tvoří jeho hlavní linii. Tato práce se zabývá souvislostmi Lukášových proroctví se starozákonními proroctvími, vzájemným vztahem Lukášových prorockých pasáží mezi sebou a jejich namířením do budoucnosti. Věnuje se také prorockým postavám – v první řadě chce ukázat Ježíše Krista jako proroka par excellence, kterým vrcholí prorocká starozákonní tradice: má plnost Ducha, protože je Boží Syn. Práce se zabývá Ježíšovými prorockými vlastnostmi, skutky i slovy, výchovou jeho nástupců – proroků apoštolů. Práce si klade za cíl uvést přehled prorockých pasáží Lukášova evangelia spolu se stručným popisem a vysvětlením shora naznačených souvislostí.

1 Proroctví ve Starém zákoně¹

1.1 Prorok – člověk vyvolený Bohem

Hospodin posílá proroky, aby jejich ústy promlouval ke svému vyvolenému národu. Úkolem proroka je říkat lidu Izraele, zda jeho cesta je, nebo není v souladu s Božím záměrem spásy, napomínat, přivádět zpět k Hospodinu, těšit, zjevovat Boží vůli, ohlašovat tresty i odpuštění, zvěstovat spásu. Prorok je povolán tím, že k němu promluví sám Hospodin: „stalo se slovo Boží k proroku...“ (srov. např. Jr 1,2,4; Iz 38,4). Ve Starém zákoně existuje i prorocká tradice – takto v případě Mojžíše (srov. Nm 11,17), Eliáše nebo Elizea (srov. 2 Kr 2), Izaiáš zmiňuje své učedníky (srov. Iz 8,16) a Jeremiášovým společníkem je Baruch. V takové živé tradici hraje významnou úlohu psaný text a nabývá na významu písmo (srov. Iz 8,16; Jr 36,4).

1.2 Znaky proroka

Jednotčím prvkem všech proroků je skutečnost, že jsou od samého počátku pod vlivem jednoho a téhož Ducha Božího (srov. 1 S 10,6; Mi 3,8; Oz 9,7; Ez 11,5) a jejich prorocký dar má svůj původ ve Slovu Božím; jejich charisma má co do činění se zjevením (srov. Am 3,7; Jr 23,18; 2 Kr 6,12), kterým člověk poznává, co by svým vlastním rozumem poznat nemohl. Duch Boží sleduje jediný, i když mnohoznačný cíl: záměr Boží spásy, který se naplní a slije v jeden proud v osobě Ježíše Krista (srov. Žd 1,1n). Všichni starozákonní proroci jsou jeho předobrazem a zároveň ho ohlašují.

Prorokovo vyvolení je potvrzeno tím, že se plní jeho proroctví, a také mocnými skutky, které skrze něj působí Boží moc: uzdravuje, křísí z mrtvých, koná zázraky...

Mezi třemi základními pilíři izraelské společnosti (kněží, proroci, králové) zaujímá prorok zvláštní místo. O jeho úřadu není možno mluvit ve stejném smyslu, jako o kněžském nebo královském: Izrael může rozhodovat o zavedení monarchie (srov. Dt 17,14n), ale nemůže rozhodnout o někom, že bude prorokem; ten je totiž výlučným darem Božím, vycházejícím ze zaslíbení (srov. Dt 18,14–19), daného Bohem svobodně. Tento fenomén mizí více než tři sta let před příchodem Krista ze života vyvoleného národa (srov. 1 Mak 9,27; Ž 74,9) a Izrael žije v očekávání slíbeného proroka (srov. 1 Mak 4,46). Za těchto okolností lze pochopit nadšené přijetí kázání Jana Křtitele (srov. Mt 3,1–12).

¹ Kapitola zpracována podle: DUFOUR LÉON Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie, 5. vydání, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, 379–382.

1.3 Proroctví

Proroci mluví o vztahu mezi Bohem a jeho stvořením v daném okamžiku, ale jejich poselství je namířeno i do budoucnosti – tu vidí přicházet s trestem a spásou. Mluví spíše o trvalém národním hříchu Izraele (srov. Mi 7,2; Jr 5,1) než o přestupcích jednotlivců. Říkají, že hřích právě dosahuje svého vrcholu (srov. Am 4,11; Iz 1,10), proto nejen napomínají, ale také oznamují nadcházející trest: Izrael porušil smlouvu s Bohem (srov. Iz 24,5; Jr 11,10) a proroci upozorňují na tuto skutečnost a její následky. Lid očekává Hospodinův den a jeho vítězství, ale proroci prohlašují, že to bude den překvapivý (srov. Am 5,18nn). Izrael ve vyhnanství a rozptýlení zakouší bezmoc (srov. Řím 7). Proroci, kteří mluví o budoucnosti, ohlašují Boží milosrdenství. Neslibují už obnovu překonaných ustanovení (srov. Jr 31,32), ale novou smlouvu. Ohlašuje ji Jeremiáš (srov. Jr 31,31–34), stejně mluví Ezechiel (srov. Ez 36,16–38) i deuteró–Izaiáš (srov. Iz 55,3; 54,1–10). Neznamená to zrušení Zákona, ale posun: zaslíbení se stává jeho předmětem (srov. Jr 31,33; 32,39n; Ez 36,27).

2 Vztah starozákonních proroctví k novozákonním²

2.1 Bůh plní svá zaslíbení

Celé Písmo svědčí o splnění slibů, které Bůh lidem dal. Že Bůh naplnil své přísliby neznamenaá jen vykonání určité věci, slova v původním textu tíhnou k *plnosti* (řec. πληροῦν)³, *dovršení* (řec. τελειν)⁴, *dokonání* a *dokonalosti* (řec. τελειοῦν)⁵. Sloveso *naplnit* lze chápat jen ve spojitosti se *započatým dílem*⁶, a to jako *dovedení do zdárného konce*. *Naplnit* znamená dodržet dané slovo, přikázání, zaslíbení nebo přísahu. Slib je prvním krokem v jednání, které směřuje k vytčenému cíli. Boží slovo spěje k naplnění mnohem výrazněji než slovo kteréhokoliv člověka: „Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst: Nenavráti se ke mně s prázdnou, nýbrž vykoná, co chci, vykoná zdárně, k čemu jsem je poslal.“ (Iz 55,11). Bůh nemluví nadarmo (srov. Ez 6,10). Bůh slovo vysloví a stane se podle něj (srov. Gn 1,3nn).

Ve Starém zákoně se Boží proroctví dříve nebo později naplňují: „Co se stalo na počátku, oznámil jsem předem, z mých úst to vyšlo, ohlásil jsem to; náhle jsem zasáhl a stalo se to.“ (Iz 48,3). Na několika místech v Starém zákoně najdeme, že to či ono se stalo, aby se splnilo slovo Hospodinovo ohlášené prorokem. Takto je např. zachována Davidova dynastie (srov. 1 Kr 8,24) nebo potvrzen návrat z vyhnanství Babylónu do Jeruzaléma a Judska s cílem znovuvystavět chrám (srov. 2 Pa 36,21nn; Ezd 1,1n). Tím, že je potvrzeno naplnění starých zaslíbení, je dána záruka i do budoucna.

2.2 Naplněním starozákonních proroctví je Nový zákon

Ačkoli zaslíbení dochází svého naplnění mnohdy nečekaně, nejde pouze o nahodilý vývoj: vše přichází v určený čas, ve svůj čas (srov. Lk 1,20), v okamžiku, kdy se čas naplnil (srov. Jr 25,12). Boží záměr se uskuteční ve chvíli, kdy nadejde plnost času (srov. Ef 1,10; Gal 4,4 nebo Mk 1,15). Evangelisté, hlavně Lukáš a Matouš, se nás snaží přesvědčit o tom, že doba Nového zákona je skutečným časem naplnění (srov. Lk 24,44).

Například v Matoušově evangeliu se vyskytuje výraz „aby se naplnilo, co bylo řečeno skrze“ desetkrát, a to v tomto kontextu: s panenským početím, útekem do Egypta, uzdravováním nemocných, učením za pomoci podobenství, při popisu slavnostního vjezdu do Jeruzaléma, Jidášova zapření... Ostatní evangelia používají podobné výrazy se stejným

² Kapitola zpracována podle: DUFOUR LÉON: op.cit., 246–248; 252–253; 383–384.

³ Srov. např. Lk 2,40; 9,31; 22,16.

⁴ Srov. např. Lk 2,39.

⁵ Srov. např. Lk 13,32.

⁶ Srov. např. 1 Kr 7,22; Sk 14,26.

záměrem: ukázat, jak starozákonní proroctví a předpovědi směřují ke zjevení Ježíše Krista. Splněná proroctví před Ježíšovým příchodem jsou pozvolnou přípravou ke konečnému uskutečnění Božích záměrů v Ježíšově pozemském životě. Ale jen jedna událost je označována jako dokonalé naplnění – Ježíšova smrt na kříži: „Teď jdeme do Jeruzaléma. Tam se splní všechno, co napsali proroci o Synu člověka.“ (Lk 18,31). Nebo: „To je smysl mých slov, která jsem k vám mluvil, když jsem ještě byl s vámi: že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v Mojžíšově zákoně, v Prorocích i v Žalmech.“ (Lk 24,44). V Janově evangeliu je ve výrazu „*aby se naplnilo Písmo*“ (srov. Jan 19,28) nahrazeno sloveso πληροῦν slovesem τελειοῦν, v následujícím „*dokonáno je*“ je použito sloveso τελειν. Lukáš používá sloveso τελειν jen ve spojení s *umučením* (srov. Lk 12,50; Lk 18,31; Lk 22,37) a podle listu Židům je Ježíš sám zdokonalen a tak doveden k *naplnění* – τελειοῦν (srov. Žd 2,10).

Nový zákon přináší naplnění Starého. Důležitým pojícím prvkem je kniha proroka Izaiáše – sama o sobě je jakýmsi shrnutím proroctví Starého zákona, hlavně zpěv služebníka. Odkazují se na něj novozákonní autoři – citují především text o odmítnutí nabídky spásy, kterou přináší⁷.

2.3 Starý zákon ve světle novozákonního zjevení

Všechna splněná Boží zaslíbení v dějinách spásy připravují Kristův příchod a vrcholí jeho vlastní obětí. Toto naplnění není však jen prostým vyústěním Božích příslibů, jde o mnohem více než pouze o uskutečnění toho, co se dalo očekávat. Příznačným rysem Božích naplnění je překonání všeho, co si jen lidská fantazie dokáže představit. Novozákonní realizace neplynou prostě ze starozákonních slibů postupným vývojem, ale obsahují převraty a odlišnosti, příznačné pro novou, vyšší rovinu. Podle listu Židům je posun od Starého zákona k Novému charakterizován podobností, rozdílností a nadřazeností – srovnání Mojžíše s Kristem (srov. Žd 3,1–6), kněžství starozákonního s Kristovým (srov. Žd 5,1–10; 7,11–28), starozákonní bohoslužby s Kristovou obětí (srov. Žd 9,1–14). Konečné naplnění dávných slibů je zároveň Zjevením, protože spojuje stará zaslíbení tak nepředvídatelně, že dává starým textům nový smysl. Ponaučení jak číst Písmo (které dostali emauzští učedníci) se prolíná celým Novým zákonem⁸. Celý Starý zákon se tak stává „prorockou knihou“ ve vztahu k Novému zákonu (srov. 2 Petr 1,19n).

⁷ Např. Iz 6,9 citován v Mt 13,14n; Jan 12,39n a Sk 28,26n. Iz 53,1 v Řím 10,16 a Jan 12,38. Iz 65,2 v Řím 10,21.

⁸ Srov. např. Lk 24,25.27.44; Sk 2,30; 26,22; 28,23; Řím 1,2; 1 Petr 1,11.

Tak je Ježíš potomek Davidův, slíbený prorokem (srov. 2 S 7,12nn; Lk 1,32nn), ale jeho království není z tohoto světa (srov. Jan 18,36nn). V jeho osobě se totiž kromě proroctví Nátanova, daného Davidovi, splňují ještě i proroctví o služebníkovi, který umírá v potupě (srov. Iz 53; 1Petr 2,24n), o nebeském Synu člověka (srov. Da 7,13n; Mk 14,62) a o Pánu slávy (srov. Ž 110, Mt 26,64) Skrze něj je vystavěn nový chrám, do kterého plynou poklady z pohanských národů (srov. Ag 2,6–9, Iz 60,7.13). Je to chrám nikoli vystavěný lidskou rukou (srov. Mk 14,58), ale jeho vzkříšené, oslavené tělo (srov. Jan 2,21), jehož se stáváme údy (srov. 1 Kor 12,27).

2.4 Boží království a jeho nároky

Ale Slovo Boží není pouhým zaslíbením, je také nárokem. Ježíš nepřišel zákon zrušit, ale naplnit (srov. Mt 5,17). Přišel prohloubit přikázání Mojžíšova Zákona tím, že jeho nároky rozšiřuje i na úmysly a skryté touhy. Hlavně ovšem obnovuje Zákon: zdokonaluje jej (srov. Jak 1,25) zjevením ústřední myšlenky, která je klíčem ke všem ostatním, totiž zjevením přikázání lásky. V něm jsou Zákon i proroci shrnuti a vyvýšeni k dokonalosti (srov. Mt 7,12; 22,40). Ježíš nenaplnuje Zákon jen pouhým vyhlášením nového přikázání, ale sám, osobně uvádí do života to, co hlásá a vyžaduje. Přichází naplnit Boží spravedlnost (srov. Mt 3,15) a jeho obět' je vyvrcholením lásky, kterou hlásá (srov. Jan 15,13), i jejím zdrojem. Sám došel dokonalosti (srov. Žd 5,9) a vede k ní jednou provždy ty, kterým přinesl posvěcení (srov. Žd 10,14; Jan 17,4.23).

Ježíš hlásá příchod království Božího na tento svět (srov. Mt 4,17). Je však duchovní, přístupné jen skrze víru. Naděje Izraele dochází svého cíle, musí se však oprostít od hmotných tužeb: Ježíš vyžaduje od svých učedníků, aby přijali podobně jako on sám utrpení i smrt (srov. Mt 16,24nn). Toto království je už zde, ale přesto náleží budoucnosti – k ní se upíná naše naděje: k věčnému životu (srov. Mt 18,8n) a k slavnému příchodu Syna člověka, který odplatí každému podle jeho skutků (srov. Mt 16,27; 25,31–46). Církev očekává toto království, přebírá snahy proroků, dovršuje je přísliby Ježíšovými (srov. Mt 16,18) a jeho přítomností (srov. Mt 28,20) a tuto naději na příchod království pak zprostředkovává všem národům (srov. Mt 8.11n; 28,19).

3 Proroctví v Lukášově evangeliu

3.1 Druhy proroctví v Lukášově evangeliu⁹

Mezi nejdůležitější literární prostředky Lukášova evangelia patří důkaz na základě proroctví. Lukáš skrze proroctví vede čtenáře ke svému záměru – chce ukázat, jak se naplňují Boží přísliby až do současnosti. Bůh poslal Mesiáše – plní svá zaslíbení Izraeli a potom rozšiřuje toto požehnání i na pohany. Ukázal svou věrnost Židům, a proto je důvěryhodné i Boží slovo, které přišlo k pohanům. Lukáš je evangelista Božích plánů – ukazuje, jak jsou spasitelné události součástí dějin (srov. 2,1–3;3,1n). Lukáš svým dílem hájí Boží jednání ve světě – ukazuje, že Ježíšův příběh je zakořeněn v dějinách Izraele a předvádí, jak Bůh dodržel svůj slib, když Izrael obnovil. Tak ujišťuje své čtenáře, že mohou důvěřovat „nauce, ve které byli vyučeni“ (srov. 1,4). Důkaz na základě proroctví byl v raně křesťanské apologetice standardním prvkem – argumentovalo se naplněním pasáží Tóry v událostech Ježíšova života, smrti a zmrtvýchvstání. Lukáš ukazuje, že Písmo se naplňuje nejen v událostech Ježíšova působení, ale i ve fázích života a poslání církve. To patří k „událostem, které se naplnily mezi námi“ (srov. 1,1). Lukáš nespojuje proročké texty s jejich naplněním mechanicky (jako např. Matouš), ale používá o různých situacích výraz *muselo* (v řeč. „δεῖ“), jímž chce říci, že události předcházelo proroctví, podle kterého se naplňuje. Událost se musela splnit, podle toho, jak je psáno. To platí např. o utrpení a následném oslavení Mesiáše (srov. 9,22; 17,25; 24,7).

Celé Lukášovo dílo Lukáš–Skutky má jasnou proročskou strukturu. Ve Skutcích Lukáš naznačuje, jak je třeba chápat evangelijní příběh.

Lukáš využívá ve svém díle proroctví třemi způsoby:

Programovým proroctvím Lukáš vykládá příběh, který bude následovat: vývoj zápletky je samotným naplněním proroctví. Např. Simeonův výrok o Ježíši na začátku evangelia: „On je ustanoven k pádu a k povstání mnohých v Izraeli a jako znamení, kterému se bude odporovat...“ (2,34) umožňuje vidět celý děj evangelia jako příběh proroka, jehož působení vytváří rozdělení mezi Božím lidem.

Proroctví řeči a příběhu – Lukáš sestavuje řeč a příběh tak, že následné dění dovršuje jejich závěr. Tak např. Ježíš prohlašuje, že prorok není vítaný ve svém domově, a hned nato jej jeho rodáci zavrhnou (4,16–30). Lukáš využívá tohoto schématu s velkou pravidelností: řeč a příběh se vzájemně vykládají.

⁹ Kapitola zpracována podle: JOHNSON, Luke Timothy: Sacra Pagina. Evangelium podle Lukáše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 19–26.

Zvláště typické je užití literárního proroctví. Ukazuje, jak se naplňují předpovědi nebo výroky jednotlivých postav: např. andělské zvěstování o narození Jana nebo Ježíše se naplňuje podle jejich slov (srov. 1–2). Jediný Lukáš se snaží ukázat, jak se naplnily předpovědi (srov. 9,22.44; 18,32–33) Ježíšova utrpení (srov. 24,6–8.44).

3.1.1 Programové proroctví

Klasický příklad programového proroctví, které přivádí k pochopení následujícího děje, je Benedictus. Zachariáš v tomto hymnu chválí Boha, že „vzbudil mocného spasitele“ (1,69), „jak slíbil od pradávna ústy svých svatých proroků“ (1,70). Bůh plní své sliby dané skrze proroky Izraeli, nyní nastává ta doba, kdy se proroctví naplňuje. „Mocný spasitel“ je davidovský Mesiáš, očekávaný židovstvem (srov. např. Ž 132,17)¹⁰.

Dalším příkladem programového proroctví je setkání se Simeonem, které zdůrazní mimořádnou úlohu Ježíše. Simeonův oslavný hymnus, stejně jako Zachariášův a Mariin, rozvíjí osobní obdarování slovy o Ježíšově významu pro širší svět. Lukáš používá programového proroctví jako prostředku, vedoucímu k pochopení dalšího děje: Simeon při svém požehnání předpovídá Ježíšovu významnost: Ježíš bude „spása pro všechny národy“ (2,31). Ježíš ale také bude znamením, kterému se bude odporovat, protože ne všichni ho přijmou. Je určen, aby způsobil rozdělení lidu Izraele, aby někteří padli a někteří povstali (srov. 2,34).

Ježíš na počátku svého veřejného působení na sebe vztahuje pasáž z proroka Izaiáše: „Duch Páně je nade mnou, proto mě pomazal, poslal mě, abych přinesl chudým radostnou zvěst, abych vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil milostivé léto Páně.“ (4,18–19) – jde o programové proroctví celé Ježíšovy činnosti, o které bude Lukáš pojednávat. Ježíš sám říká, že se toto Písmo právě „dnes“ naplnilo na něm (srov. 4,21). On je tím očekávaným Mesiášem, kterého prorok Izaiáš ohlašuje – a evangelista Lukáš předjímá, připravuje a vysvětluje tímto programovým proroctvím celou Ježíšovu činnost.

Při navštívení domu Marie a Marty se Marie „posadila Pánu k nohám a poslouchala jeho řeč.“ (10,39). Pro tento krátký příběh můžeme vidět jako programové proroctví podobenství o rozsévači (8,5–15). Lukáš uvádí jako klasický rys následování Ježíše

¹⁰ Srov. MÜLLER, Paul–Gerhard: Evangelium sv. Lukáše. Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 35.

naslouchání jeho slovu: zatímco láska k bližnímu je obecně dostupná i těm, kdo nejsou učedníky¹¹, naslouchání Ježíšovu slovu je pro učedníky typické¹².

Programovým proroctvím, které připravuje čtenáře evangelia na událost většího významu, je například nasycení zástupu, kdy Ježíš zázračně rozmnožil pět chlebů a dvě ryby (srov. 9,12–17). Lukáš tímto příběhem předjímá ustanovení eucharistie (srov. 22,14–20). V obou pasážích lze totiž sledovat velkou podobnost mezi použitými slovesy¹³:

9,16: „**Vzal** pak těch pět chlebů a ty dvě ryby, **vzhlédl** k nebi a **požehnal** je, **lámal** a **dával** svým učedníkům (...).“

9,16: „**λαβὼν** δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας **ἀναβλέψας** εἰς τὸν οὐρανὸν **εὐλόγησεν** αὐτοὺς καὶ **κατέκλασεν** καὶ **ἐδίδου** τοῖς μαθηταῖς (...).“

22,19: „Potom **vzal** chléb, **vzdal díky**, **lámal** ho a **dával** jim (...).“

22,19: „καὶ **λαβὼν** ἄρτον **εὐχαριστήσας** **ἔκλασεν** καὶ **ἔδωκεν** αὐτοῖς (...).“

Podobně Lukáš předjímá také Ježíšovo utrpení – ukazuje, jak Ježíšova cesta pevně směřuje k Jeruzalému: „Když se přibližovala doba, kdy měl být vzat (vzhůru), pevně se rozhodl jít do Jeruzaléma.“ (9,51) a také: „musím pokračovat v cestě, protože není možné, aby prorok zahynul mimo Jeruzalém“ (13,33). Lukáš tento verš používá jako programové prorocství k vyprávění, které se bude odvíjet poté, co Ježíš vstoupí do Jeruzaléma (srov. 19,28–24,51).

3.1.2 Prorocství řeči a příběhu

Ježíš sám o sobě mluví jako o prorokovi, když prohlašuje, že „žádný prorok není vítáný ve svém domově“ (4,24) a uvádí příklady Eliáše a Elizea. Hned nato je zavržen od svých krajanů, kteří se ho chtějí dokonce zbavit. Nacházíme tu typicky Lukášův model – řeč se okamžitě naplňuje v následujícím ději: krajané proroka Ježíše ihned zavrhnou. Tato událost je proroctvím řeči a příběhu: řeč předjímá příběh, který bude následovat¹⁴.

Na začátku páté kapitoly předpovídá Ježíš zázračný rybolov ve chvíli, kdy lidská zkušenost právě končí s veškerou snahou (srov. rybáři již vystoupili a prali síť – 5,2). Šimon Ježíši odpovídá, že spustit síť teď sice nemá smysl, ale na jeho slovo tak učiní (srov. 5,5) a chytí veliké množství ryb (srov. 5,6). Nato ho Ježíš povolává: „Neboj se! Od nynějška budeš lovit lidi.“ (5,10). Nabízí se vysvětlit tyto verše jako prorocství řeči

¹¹ Srov. čin Samaritána v předcházejícím podobenství v 10,33–35.

¹² Srov. MÜLLER: op. cit., 105.

¹³ Srov. JOHNSON: op. cit, 167.

¹⁴ Srov. tamtéž, 102.

a příběhu: Chycení velikého množství ryb je zaslíbením pro Šimona, kterého Ježíš povolává jako „rybáře lidí“.

V příběhu o uzdravení ochrnutého Lukáš opět využívá proroctví řeči a příběhu: jako viditelný důkaz, aby farizeové uvěřili, že „Syn člověka má moc odpouštět na zemi hříchy“ (5,24), říká Ježíš ochrnutému „vstaň, vezmi své lože a jdi domů“ (5,24) a tento jeho slova beze zbytku plní.

3.1.3 Literární proroctví

Literárním proroctvím Lukáš ukazuje, jak se naplňují výroky jednotlivých postav. Můžeme sledovat, jak se naplňují proroctví anděla Gabriela o Janu Křtiteli (srov. 1,13–17) nebo o Ježíši (srov. 1,31–33). Lukáš jako jediný z evangelistů ukazuje, jak se naplnily předpovědi Ježíšova utrpení: „Syn člověka bude muset mnoho trpět, bude zavržen od starších, velekněží a učitelů Zákona, bude zabit a třetího dne vzkříšen.“ (9,22). „Vy si dobře povšimněte těchto mých slov: Syn člověka bude vydán lidem do rukou.“ (9,44). „Teď jdeme do Jeruzaléma. Tam se splní všechno, co napsali proroci o Synu člověka: Bude totiž vydán pohanům, bude posmíván, ztýrán a poplíván, zbičují a zabijí ho, ale třetího dne vstane.“ (18,31–34). Ježíšovo utrpení a smrt vidíme v 22,39–23,46. Zmrtvýchvstání zvěstují andělé: „Není tady, byl vzkříšen. Vzpomeňte si, jak vám řekl, když byl ještě v Galileji: Syn člověka musí být vydán do rukou hříšným lidem, být ukřižován a třetího dne vstát.“ (24,6–7).

3.2 Prorocký rámec Lukášova evangelia

Lukáš začíná své evangelium slovy: „Už mnoho (lidí) se pokusilo sepsat vypravování o událostech, které se dovršily mezi námi, jak nám je odevzdali ti, kdo byli od počátku očitými svědky a služebníky slova.“ (1,1–2). Dle řecké tradice se na začátku svého spisu sv. Lukáš zmiňuje o plánu, metodě a účelu svého díla – „které se dovršily“ – řecké slovo *πεπληροφορημένων* (participium perfekta pasiva) zde zachycuje trojí významový odstín: 1) naplnění dle starozákonních předpovědí, 2) ukončení, vyvrcholení těchto událostí, které jsou proto 3) zaručené¹⁵.

¹⁵ Srov. Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové vulgátě, přel. Bogner Václav (a kol.), 2. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., 2003, pozn. k 1,1; 177.

Text „o událostech, které se dovršily“ je možno přeložit: „které se naplnily“, v pasivu tento obrat znamená, že k naplnění je přivedl Bůh (pasivum divinum). Tyto události se dovršily „mezi námi“, sahají tedy až do současnosti Lukášových čtenářů¹⁶.

Lukáš tedy na začátku definuje metodu svého díla: bude ukazovat, jak se na Ježíši Kristu naplnily a tím pádem završily starozákonní předpovědi. Celému svému dílu dává prorocký rámeček: končí popisem, jak zmrtvýchvstalý Kristus vykládá učedníkům putujícím do Emauz Písmo: „Jak jste nechápaví a váhaví uvěřit tomu všemu, co mluvili proroci! Což to všechno nemusel Mesiáš vytrpět, a tak vejít do své slávy?“ Potom začal od Mojžíše, (probral dále) všechny proroky a vykládal jim, co se ve všech (částech) Písma na něj vztahuje.“ (24,25–27). V poslední řeči k apoštolům Ježíš říká: „To je smysl mých slov, která jsem k vám mluvil, když jsem byl ještě s vámi: že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v Mojžíšově Zákoně, v Prorocích i v Žalmech.“ (24,44).

¹⁶ Srov. PLUMMER Alfred: The Gospel according to S. Luke. Critical and exegetical commentary, Wiltshire: T & T Clark International, 2004, 3.

4 Naplnění starozákonních proroctví v Lukášově evangeliu

4.1 Vztah evangelia k Zákonu a Prorokům

4.1.1 Stálá platnost Starého zákona

Ježíš nepřišel Zákon a Proroky zrušit, ale naplnit – Nový zákon je dovršením Starého. Potvrzení stálé platnosti Starého zákona najdeme například ve verších 16,16–17: „Zákon a Proroci (sahají) až k Janovi. Od té doby se hlásá radostná zvěst o Božím království, a kdekdo se na něm dopouští násilí. Spíše však pomine nebe a země, než aby padla jediná čárka ze Zákona.“ Toto místo lze vysvětlit například takto: jestliže až do Jana bylo podmínkou spravedlivého života zachovávat přikázání a požadavky Starého zákona¹⁷, v čase po Janu Křtiteli se k tomu přidávají evangelní požadavky. Příchodem evangelia Zákon neztrácí svou cenu, v nějakém smyslu trvá navěky¹⁸.

Lukáš vychází z dvojdílné koncepce dějin spásy: proti době Zákona a proroků, která trvala až po Jana Křtitele, staví dobu evangelia. Doba Ježíše a církve je pokračováním Božích dějin spásy. Jan znamená zvrát, patří však ještě k době Izraele. Verš 16,17 zdůrazňuje trvalou platnost židovské Tóry ve všech jednotlivostech. Podle Lukáše Ježíš ani evangelium nečiní židovský Zákon překonaným, ale zdůrazňuje jeho trvalou normativní cenu¹⁹.

4.1.2 Starý zákon se naplňuje na Ježíši Kristu

K Ježíši Kristu jako Mesiáši směřuje celý Starý zákon. Proto se samozřejmě většina starozákonních proroctví naplňuje právě v Novém zákoně. Sám Ježíš říká: „,To je smysl mých slov, která jsem k vám mluvil, když jsem byl ještě s vámi: že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v Mojžíšově zákoně, v Prorocích i v Žalmech.‘ Tehdy jim otevřel mysl, aby rozuměli Písmu. Řekl jim: ,Tak je psáno: Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých a v jeho jménu bude hlásáno pokání, aby všem národům, počínajíc od Jeruzaléma, byly odpuštěny hříchy.‘“ (Lk 24, 44–47).

Starozákonní proroctví můžeme roztrdit do několika hlavních skupin: přislíbují příchod Mesiáše a toho, který mu bude připravovat cestu; popisují Mesiášovo působení a mocné činy, které bude konat; předpovídají novou smlouvu, kterou Mesiáš vyhlásí a také jeho utrpení, smrt a zmrtvýchvstání, kterým získá spásu pro všechny národy.

¹⁷ V podobenství o boháči a Lazarovi (srov. 16,19–31) zaznívá: „Jestliže neposlouchají Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby vstal někdo z mrtvých.“ (16,31). Odkaz na Mojžíše a Proroky ukazuje na Písmo v celé jeho prorocké síle.

¹⁸ Srov. EASTON Burton Scott: *The Gospel according to St. Luke. A critical and exegetical commentary*, New York: Charles Scribner's sons, 1926, 247.

¹⁹ Srov. MÜLLER: *op. cit.*, 132.

4.1.3 Kniha proroka Izaiáše jako zdroj hlavních proroctví o Mesiáši

Jak už bylo zmíněno v úvodu, zaujímá kniha proroka Izaiáše mezi ostatními knihami Starého zákona významné postavení. Důležitost tohoto proroka oceňoval již sv. Jeroným, který v předmluvě svého komentáře k Izaiášovým proroctvím píše: „Tato kniha Písma obsahuje všechna tajemství Páně: ohlašuje, že se narodí z Panny jako Emanuel, Bůh s námi, že bude konat skvělé činy a znamení, že zemře, bude pohřben a vstane z mrtvých, že bude Spasitelem všech národů... Všechno, co je ve svatých Písmech, všechno, co může lidský jazyk vyjádřit a mysl smrtelníků pochopit, je obsaženo v této knize.“²⁰

4.2 Hlavní témata starozákonních proroctví²¹

4.2.1 Příslib Mesiáše

Verše „Počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. Bude veliký a bude nazván Synem Nejvyššího. Pán Bůh mu dá trůn jeho předka Davida, bude kralovat nad Jakubovým rodem na věky a jeho království nebude mít konce.“ (Lk 1,31–33) ukazují naplnění následujících proroctví:

Nu 24,17: „Vidím jej, ne však přítomného, hledím na něj, ne však zblízka. Vyjde hvězda z Jákoba, povstane žezlo z Izraele.“

2 S 7,12–14: „Až se naplní tvé dny a ty ulehneš ke svým otcům, dám po tobě povstat tvému potomku, který vzejde z tvého lůna, a upevním jeho království. Ten vybuduje dům pro mé jméno a já upevním jeho královský trůn navěky. Já mu budu Otcem a on mi bude synem.“

Iz 7,14: „Hle, Panna počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je Bůh s námi).“

Iz 9,5–6: „Neboť se nám narodí dítě, bude nám dán syn, na jehož rameni spočine vláda a bude mu dáno Božské jméno: ‚Divuplný rádce, Božský bohatýr, Otec věčnosti, Vládce pokoje.‘ Jeho vladařství se rozšíří a pokoj bez konce spočine na trůně Davidově a na jeho království.“

Iz 11,1–5: „I vzejde proutek z pařezu Jišajova a výhonek z jeho kořenů vydá ovoce.“

Jr 23,5: „Hle, přicházejí dny, je výrok Hospodinův, kdy Davidovi vzbudím výhonek spravedlivý. Kralovat bude jako král a bude prozíravý a bude v zemi uplatňovat právo a spravedlnost.“

²⁰ Srov. Denní modlitba církve, III. díl, sekretariát České liturgické komise, Praha 1988, 1214.

²¹ Kapitola zpracována podle: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, 6. přepr. vydání, Biblia Stuttgart: Česká biblická společnost, 1995, poznámky k evangelium sv. Lukáše; Nový zákon, op. cit., poznámky k Lukášovu evangelium; MÜLLER: op. cit., odkazy na starozákonné citace.

Da 7,13–14: „Hle, s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctivali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno.“

Verš „Proto také dítě bude nazváno svaté, Syn Boží.“ (Lk 1,35) dokládá naplnění následujícího proroctví:

Ž 89,27: „On mě bude vzývat: ‚Tys můj Otec, můj Bůh, moje spásná skála.‘“

Verše „zachránil nás od nepřátel, z rukou všech, kdo nás nenávidí (...) abychom mu beze strachu a vysvobození z rukou nepřátel zbožně a spravedlivě sloužili po všechny dny svého života (...) aby zazářil těm, kdo žijí v temnotě a v stínu smrti, a uvedl naše kroky na cestu pokoje.“ (Lk 1,71.74–75.79) ukazují naplnění proroctví:

Ž 106,10: „Zachránil je z rukou toho, kdo je nenáviděl, vykoupil je z rukou nepřitele.“

Iz 9,1: „Lid, který chodí v temnotách, uvidí veliké světlo; nad těmi, kdo sídlí v zemi šeré smrti, zazáří světlo.“

Iz 60,1–3: „Povstaň, rozjasni se, protože ti vzešlo světlo, vzešla nad tebou Hospodinova sláva. Hle, temnota přikrývá zemi, soumrak národy, ale nad tebou vzejde Hospodin a ukáže se nad tebou jeho sláva. K tvému světlu přijdou pronárody a králové k jasu, jenž nad tebou vzejde.“

Verše „Také Josef se odebral (...) do města Davidova, které se jmenuje Betlém (...) aby se dal zapsat spolu s Marií, sobě zasnoubenou ženou, která byla v požehnaném stavu (...) A porodila svého prvorozeného syna.“ (Lk 2,4–7) dokládají naplnění následujícího proroctví:

Mi 5,1: „A ty, Betléme efratský, ačkoli jsi nejmenší mezi judskými rody, z tebe mi vzejde ten, jenž bude vládcem v Izraeli, jehož původ je od pradávna, ode dnů věčných.“

Verš „Simeon (...) očekával potěšení Izraele.“ (Lk 2,25) odkazuje na proroctví:

Iz 49,13: „Plesejte, nebesa, a jásej, země, ať zvučně plesají hory, vždyť Hospodin potěšil svůj lid, slitoval se nad svými ujařmenými!“

4.2.2 Mesiášův předchůdce

Verše „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánu, vyrovnejte mu stezky! Každé údolí ať je zasypáno, každá hora a každý pahorek srovnán; kde je co křivého, ať je narovnáno, cesty hrbolaté ať se uhladí! A každý člověk uzří Boží spásu.“ (Lk 3,4–6) jsou přímou citací proroka Izaiáše:

Iz 40,3–5: „Hlas volajícího: ‚Připravte na poušti cestu Hospodinu! Vyrovnejte na pustině silnici pro našeho Boha! Každé údolí ať je vyvýšeno, každá hora a pahorek sníženy. Pahorkatina ať v rovinu se změní a horské hřbety v pláně. I zjeví se Hospodinova sláva a všechno tvorstvo společně spatří, že promluvila Hospodinova ústa.““

Verš „Půjde před ním v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k dětem, neposlušné k smýšlení spravedlivých a připravil Pánu ochotný lid.“ (Lk 1,17) dokládá naplnění této předpovědi:

Mal 3,23: „Hle, posílám k vám proroka Eliáše, dříve než přijde den Hospodinův veliký a hrozný. On obrátí srdce otců k synům a srdce synů k otcům, abych při mém příchodu nestihl zemi klatbou.“

Verš „Já posílám svého posla před tvou tváří, aby připravil cestu před tebou.“ (Lk 7,27) je přímou citací následujících textů:

Mal 3,1: „Hle, posílám svého posla, aby připravil přede mnou cestu.“

Ex 23,20: „Hle, posílám před tebou posla, aby tě opatroval na cestě a aby tě uvedl na místo, které jsem připravil.“

4.2.3 Znaký Mesiášova působení

Verše „Duch Páně je nade mnou, proto mě pomazal, poslal mě, abych přinesl chudým radostnou zvěst, abych vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil milostivé léto Páně.“ (Lk 4,18–19) jsou přímou citací proroka Izaiáše:

Iz 61,1–2: „Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění, vyhlásit léto Hospodinovy přízně, den pomsty našeho Boha, potěšit všechny truchlící.“

Na verše Lk 4,18–19 a „Když byl pokřtěn i Ježíš a modlil se, Duch svatý sestoupil na něj.“ (Lk 3,21–22) lze vztáhnout i toto proroctví:

1 S 2,10: „Udělí moc svému králi, roh svého pomazaného zvedne.“

Iz 11,2–4: „Na něm spočine Duch Hospodinův: duch moudrosti a rozumnosti, duch rady a bohatýrské síly, duch poznání a bázně Hospodinovy. Bázní Hospodinovou bude prodchnut. Nebude soudit podle toho, co vidí oči, nebude rozhodovat podle toho, co slyší uši, nýbrž bude soudit nuzné spravedlivě, o pokorných v zemi bude rozhodovat podle práva.“

Za 12,10: „Ale na dům Davidův, na toho, jenž sídlí v Jeruzalémě, vyleji ducha milosti a proseb o smilování.“

Verše „Právě tehdy uzdravil mnoho lidí z nemocí, neduhů a od zlých duchů a mnoha slepým daroval zrak. Odpověděl jim tedy: „Jděte a oznamte Janovi, co jste viděli a slyšeli: slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se hlásá radostná zvěst.““ (Lk 7,21–22) ukazují naplnění následujících proroctví:

Iz 29,18–19: „I uslyší v onen den hluší slova knihy a oči slepých prohlédnou z temnoty a ze tmy. Pokorní se znovu budou radovat z Hospodina a nejubožejší z lidí budou jásat vstříc Svatému Izraele.“

Iz 35,5–6: „Tehdy se otevrou oči slepých a otevrou se uši hluchých. Tehdy kulhavý poskočí jako jelen a jazyk němého bude plesat. Na poušti vytrysknou vody, potoky na pustině.“

Iz 42,6–7: „Já Hospodin jsem tě povolal (...) abys otvíral slepé oči, abys vyváděl vězně ze žaláře, z věznic ty, kdo sedí v temnotě.“

Verš „Probudil se, pohrozil větru a rozbouřeným vlnám, i ustaly a zavládlo ticho.“ (Lk 8,24) dokládá naplnění tohoto proroctví:

Ž 104,6: „Nad horami stály vody; pohrozils a na útěk se daly, rozutekly se před tvým hromovým hlasem.“

Verš „Z oblaku se ozval hlas: „To je můj vyvolený Syn, toho poslouvejte!““ (Lk 9,35) odkazuje na:

Dt 18,15: „Hospodin, tvůj Bůh, ti povolá z tvého středu, z tvých bratří, proroka jako jsem já. Jeho budete poslouchat.“

Verše „Co myslíš, kdo z těch tří se zachoval jako bližní k tomu, který se octl mezi lupiči?‘ On odpověděl: ‚Ten, kdo mu prokázal milosrdenství.‘ A Ježíš mu řekl: ‚Jdi a stejně jednej i ty!‘“ (Lk 10,36–37) odkazují na následující texty:

Oz 6,6: „Chci milosrdenství, ne obět’, poznání Boha je nad zápal.“

Mi 6,8: „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem.“

Za 7,9–10: „Toto praví Hospodin zástupů: Vynášejte pravdivé rozsudky a ať každý prokazuje svému bratru milosrdenství a slitování. Neutiskujte vdovu a sirotka, bezdomovce a trpícího, nikdo ať ve svém srdci nezamýšlí proti bratru nic zlého.“

Verš „Budou rozdělení otec proti synovi a syn proti otci, matka proti dceři a dcera proti matce, tchyně proti snaze a snacha proti tchyni.“ (Lk 12,53) odkazuje na:

Mi 7,6: „Syn tupí otce, dcera povstává proti matce, snacha proti tchyni; každý má nepřátele ve vlastním domě.“

Verše „Přivedli oslátka k Ježíšovi, přehodili přes ně pláště a vysadili na ně Ježíše. ... Když se už blížil ke svahu Olivové hory, začal celý zástup učedníků radostně a hlasitě chválit Boha ... a provolávali: ‚Požehnaný, který přichází jako král ve jménu Páně!‘“ (Lk 19,35–38) dokládají naplnění výzvy:

Za 9,9: „Rozjášej se, sijónská dcero, dcero jeruzalémská, propukni v hlahol! Hle, přichází k tobě tvůj král, spravedlivý a zachráněný, pokořený, jede na oslu, na oslátku, osličím mláděti.“

Verše „Vešel pak do chrámu, začal vyhánět prodavače a řekl jim: ‚Je psáno: Můj dům má být domem modlitby, ale vy jste z něho udělali lupičské doupě.‘“ (19,45–46) odkazují na:

Ž 69,10: „Neboť horlivost o tvůj dům mě strávila.“

Iz 56,7: „Přivedu na svou svatou horu a ve svém domě modlitby je oblažím radostí, jejich oběti zápalné a obětní hody dojdou na mém oltáři zalíbení. Můj dům se bude nazývat domem modlitby pro všechny národy.“

Jr 7,11: „Což se stal ve vašich očích tento dům, který je nazýván mým jménem, úkrytem lupičů?“

Verše „Co tedy znamená toto místo v Písmu: ‚Kámen, který stavitelé zavrhlí, stal se kvádrem nárožním?‘ Každý, kdo na ten kámen padne, ten se potluče, a na koho padne, toho rozdrtí.“ (Lk 20,17–18) se vztahují na:

Ž 118,22: „Kámen, jejž zavrhlí stavitelé, stal se kamenem úhelným.“

Iz 8,14: „Vám bude svatyní, ale oběma domům izraelským kamenem úrazu a skálou, o kterou budou klopýtat, bude osidlem a léčkou obyvatelům Jeruzaléma.“

Da 2,34: „Viděl jsi, jak se bez zásahu rukou utrhl kámen a udeřil do železných a hliněných nohou sochy a rozdrtil je.“

4.2.4 Předpověď vykoupení a nové smlouvy

Verše „Pochválen buď Hospodin, Bůh Izraele, neboť navštívil a vykoupil svůj lid! Vzbudil nám mocného spasitele z rodu svého služebníka Davida.“ (Lk 1,68–69) odkazují na následující proroctví:

Iz 44,23: „Plesejte, nebesa, vždyť Hospodin to vykoná, hlaholte, nejhlubší útroby země, ať zvučně plesají hory, les a všechny jeho stromy, neboť Hospodin vykoupí Jákoba a proslaví se v Izraeli.“

Jr 31,11: „Hospodin zaplatí za Jákoba, vykoupí ho z rukou silnějšího.“

Verše „Stejně tak vzal i kalich, když bylo po večeři, a řekl: ‚Tento kalich je nová smlouva (zpečetěná) mou krví, která se za vás prolévá.‘“ (Lk 22,20) odkazují na:

Ex 24,8: „Mojžíš vzal krev, pokropil lid a řekl: Hle, krev smlouvy, kterou s vámi uzavírá Hospodin na základě všech těchto slov.“

Iz 42,6: „Já Hospodin jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku; budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo pronárodům.“

Iz 55,3: „Nakloňte ucho a pojděte ke mně, slyšte a budete živi! Uzavřu s vámi smlouvu věčnou, obnovím milosrdenství věrně Davidovi prokázaná.“

Jr 31,31–33: „Hle, přicházejí dny, je výrok Hospodinův, kdy uzavřu s domem izraelským i s domem judským novu smlouvu. Ne takovou smlouvu, jakou jsem uzavřel s jejich otci v den, kdy jsem je uchopil za ruku, abych je vyvedl z egyptské země. Oni mou smlouvu porušili, ale já jsem zůstal jejich manželem, je výrok Hospodinův. Toto je smlouva, kterou uzavřu s domem izraelským po oněch dnech, je výrok Hospodinův: Svůj zákon jim dám do nitra, vepíší jim jej do srdce. Budu jim Bohem a oni budou mým lidem.“

4.2.5 Předpověď utrpení a zmrtvýchvstání Mesiáše

Verš „Říkám vám totiž, že se na mně musí splnit, co je napsáno: ‚A byl počítán mezi zločince‘“ (Lk 22,37) odkazuje na:

Iz 53,12: „Proto mu dávám podíl mezi mnohými a s četnými bude dělit kořist za to, že vydal sám sebe na smrt a byl počten mezi nevěrníky.“

Verše „Muži, kteří (Ježíše) hlídali, posmívali se mu a bili ho, zavázali mu oči a ptali se: ‚Když jsi prorok, pověz nám, kdo tě to udeřil.‘ A rouhali se mu, jak mohli.“ (Lk 22,63–65) dokládají naplnění následujících proroctví:

Ž 89,52: „Tvoji nepřátelé, Hospodine, potupili, potupili každou stopu po tvém pomazaném!“

Iz 50,6: „Nastavuje záda těm, kteří mne bijí, a své líce těm, kdo rvou mé vousy, neukrývám svou tvář před potupami a popliváním.“

Iz 53,3: „Byl v opovržení, kdekdo se ho zřekl, muž plný bolesti, zkoušený nemocemi, jako ten, před nímž si člověk zakryje tvář, tak opovržený, že jsme si ho nevážili.“

Verš „Kladl mu tedy mnoho otázek, ale on mu vůbec neodpovídal.“ (Lk 23,9) odkazuje na:

Iz 53,7–8: „Byl trápen a pokořil se, ústa neotevřel; jako beránek vedený na porážku, jako ovce před střihači zůstal němý, ústa neotevřel. Byl zadržen a vzat na soud.“

Verš „Potřetí jim řekl: ‚Ale co špatného udělal? Neshledal jsem na něm nic, co by zasluhovalo smrt.‘“ (Lk 23,22) odkazuje na následující texty:

Iz 53,4–6: „Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal, ale domnívali jsme se, že je raněn, ubit od Boha a pokořen. Jenže on byl proklán pro naši nevěrnost, zmučen pro naši nepravost. Trestání snášel pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni. Všichni jsme bloudili jako ovce, každý z nás se dal svou cestou, jej však Hospodin postihl pro nepravost nás všech.“

Iz 53,9: „Byl mu dán hrob se svévolníky, s boháčem smrt našel, ačkoli se nedopustil násilí a v jeho ústech nebylo lsti.“

Ve verši „Když došli na místo, které se nazývá Lebka, ukřižovali jeho i ty zločince.“ (Lk 23,33) se naplňuje:

Iz 52,13: „Hle, můj služebník bude mít úspěch, zvedne se, povznese a vysoko se vyvýší.“

Verš „Jeho šaty si rozdělili losem.“ (Lk 23,34) přímo odkazuje na:
Ž 22,19: „Dělí se o mé roucho, losují o můj oděv.“

Verše „Členové velerady se mu vysmívali: ‚Jiným pomohl, ať pomůže sám sobě, je-li Mesiáš, Boží Vyvolený!‘ Posmívali se mu i vojáci, přistupovali, podávali mu ocet.“ (Lk 23,35–36) jsou naplněním následujících proroctví:

Ž 22,7–8: „Já však jsem červ a ne člověk, potupa lidství, povrhel lidu. Všem, kdo mne vidí jsem jenom pro smích, šklebí se na mě, potřásají hlavou.“

Ž 69,21–22: „Srdce potupou mi puká, jsem jak ochrnutý. Na soucit jsem čekal, ale marně; na ty, kdo by potěšili – nenašel se nikdo. Do jídla mi dali žluč, když jsem žíznil, dali mi pít ocet.“

Jr 20,7: „Po celé dny jsem jen pro smích, každý se mi vysmívá.“

Verš „Ježíš zvolal mocným hlasem: ‚Otče, do tvých rukou poručím svého ducha!‘“ (Lk 23,46) odkazuje na:

Ž 31,6: „Svého ducha kladu do tvých rukou, vykoupil's mě, Hospodine, Bože věrný.“

Verše „Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých a v jeho jménu bude hlášáno pokání, aby všem národům, počínajíc od Jeruzaléma, byly odpuštěny hříchy.“ (Lk 24,46–47) dokládají naplnění:

Iz 53,10–12: „Ale Hospodinovou vůlí bylo zkrušit ho nemocí, aby položil svůj život v oběť za vinu. Spatří potomstvo, bude dlouho živ a zdárně vykoná vůli Hospodinovu. Zbaven svého trápení spatří světlo, nasytí se dny. Tím, co zakusí, získá můj spravedlivý služebník spravedlnost mnohým; jejich nepravosti on na sebe vezme. Proto mu dávám podíl mezi mnohými a s četnými bude dělit kořist za to, že vydal sám sebe na smrt a byl počten mezi nevěrníky. On nesl hřích mnohých, Bůh jej postihl místo nevěrných.“

Ž 16,9: „Proto se mé srdce raduje a moje sláva jásá, v bezpečí přebývá i mé tělo, neboť v moci podsvětí mě neponecháš, nedopustíš, aby se tvůj věrný octl v jámě.“

Oz 6,2: „Po dvou dnech nám vrátí život, třetího dne nám dá povstat a my před ním budeme žít.“

Jon 2,1: „Hospodin však nastrojil velikou rybu, aby Jonáše pohltila. Jonáš byl v útrokách ryby tři dny a tři noci.“

Verš „Ale od této chvíle bude Syn člověka sedět po pravici všemohoucího Boha.“ (Lk 22,69) ukazuje naplnění následujícího verše:

Ž 110,1: „Davidův, žalm. Výrok Hospodinův mému pánu: ‚Zasedni po mé pravici, já ti položím tvé nepřátele za podnoží k nohám.‘“

4.2.6 Předpověď spásy pro všechny národy

Verše „Moje oči uviděly tvou spásu, kterou jsi připravil pro všechny národy: světlo k osvícení pohanům a k slávě tvého izraelského lidu.“ (Lk 2,30–32) a „Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých a v jeho jménu bude hlášáno pokání, aby všem národům, počínajíc od Jeruzaléma, byly odpuštěny hříchy.“ (Lk 24,46–47) ukazují naplnění proroctví:

Iz 2,2–3: „I stane se v posledních dnech, že se hora Hospodinova domu bude tyčit nad vrcholy hor, bude povznesena nad pahorky a budou k ní proudit všechny pronárody. Mnohé národy půjdou a budou se pobízet: ‚Pojďte, vystupme na horu Hospodinovu, do domu Boha Jákobova. Bude nás učit svým cestám a my po jeho stezkách budeme chodit.‘“

Iz 42,6: „Já Hospodin jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku; budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo pronárodům.“

Iz 46,13: „Přiblížil jsem svoji spravedlnost, daleko už není, nebude už prodlévat má spása. Obdařím Sijón spásou, oslavím se v Izraeli.“

Iz 49,6: „On dále řekl: ‚Nestačí, abys byl mým služebníkem, který má pozvednout Jákobovy kmeny a přivést zpátky ty z Izraele, kdo byli ušetřeni; dal jsem tě za světlo pronárodům, abys byl spása má do končin země.‘“

Iz 52,10: „Hospodin obnažil svou svatou paži před zraky všech pronárodů. I spatří všechny dálavy země spásu našeho Boha.“

Jr 3,17: „V onen čas nazvou Jeruzalém Hospodinovým trůnem a shromáždí se v něm ke jménu Hospodina v Jeruzalémě všechny pronárody a nikdy už nebudou žít podle svého zarputilého a zlého srdce.“

Da 7,14: „A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctívali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno.“

Mi 5,3: „I postaví se a bude je pást v Hospodinově moci, ve vyvýšeném jménu Hospodina, svého Boha, a budou bydlet bezpečně; jeho velikost bude nyní sahat až do dálav země.“

Za 9,10: „Vyhlásí pronárodům pokoj; jeho vláda bude od moře k moři od Řeky až do dálav země.“

Za 14,9: „Hospodin bude Králem nad celou zemí; v onen den bude Hospodin jediný a jeho jméno jediné.“

Verše „Tam bude pláč a skřípění zubů, až uvidíte, jak Abrahám, Izák, Jakub a všichni proroci jsou v Božím království, ale vy budete vyhnáni ven. A přijdou od východu a od západu, od severu a od jihu a zaujmou místo u stolu v Božím království. Ano, jsou poslední, kteří budou prvními, a jsou první, kteří budou posledními.“ (Lk 13,28–30) odkazují na následující proroctví:

Ž 50,1: „Bůh sám, Bůh Hospodin promluvil a volá zemi od slunce východu až po západ.“

Ž 107,2–3: „Tak ať řeknou ti, kdo byli Hospodinem vykoupeni, ti, které vykoupil z rukou protivníka, které shromáždil ze všech zemí, od východu, od západu, severu i moře.“

Iz 43, 5–7: „Neboj se, já budu s tebou. Tvé potomstvo přivedu od východu, shromáždím tě od západu. Severu poručím: ‚Vydej!‘ a jihu: ‚Nezadržuj!‘ Přiveď mé syny zdaleka a mé dcery od končin země, každého, kdo se nazývá mým jménem a koho jsem stvořil ke své slávě, koho jsem vyvolil a učinil.“

Iz 45,6: „ (...) aby poznali od slunce východu až na jeho západ, že kromě mne nic není. Já jsem Hospodin a jiného už není.“

Iz 49,12: „Hle, jedni přijdou zdaleka, jiní od severu a jiní od moře a jiní ze země Síňanů.“

Iz 59,19: „I budou se bát Hospodinova jména na západě a jeho slávy na východě slunce, neboť se přivalí jako dravá řeka.“

Mal 1,11: „Od východu slunce až na západ bude mé jméno veliké mezi pronárody.“

5 Proroctví vyřčená a současně naplněná v Lukášově evangeliu

Jedná se o konkrétní předpovědi osudů a působení konkrétních postav. Z velké části se též jedná o naplnění starozákonních proroctví, o kterém pojednávala minulá kapitola.

5.1 Zvěstování narození

5.1.1 Předpověď Janova narození

První příběh Lukášova evangelia je předpověď narození Jana Křtitele. Díky tomu, že Lukáš začíná Ježíšovým předchůdcem, může poukázat na důležitost toho, který přichází po něm. Můžeme tak na paralelních příbězích rozeznat, že Ježíš je větší než Jan. Lukáš používá Jana Křtitele přímo jako toho, kdo připravuje cestu Ježíši (srov. 1,76), někomu většímu a důstojnějšímu než je on sám.

Anděl Gabriel zjevuje Zachariášovi narození dítěte (srov. 1,11;19)²². První přímá řeč v Lukášově evangeliu je přímo proroctvím, se kterým anděla posílá Bůh: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá modlitba je vyslyšena; tvoje žena Alžběta ti porodí syna a dáš mu jméno Jan.“ (1,13).

Proroctví se naplňuje v 1,57, a to i přes lidské překážky – Zachariáš a Alžběta jsou již pokročilého věku, ale jak řekl anděl Marii: „Vždyť u Boha není nic nemožného.“ (1,37).

V souvislosti s předpovědí Janova narození je Zachariášovi předpovězeno, že bude němý, dokud se dítě nenarodí. Neuvěřil totiž slovům „která se naplní ve svůj čas“ (1,20). Výraz „ve svůj čas“ naznačuje „uspořádání“ sledu událostí v Boží režii – právě to chce Lukáš svým vyprávěním ukázat²³. V tomto případě dochází k „naplnění“ okamžitě, Zachariáš vyšel ven ze svatyně a nemohl promluvit (srov. 1,21–22). Nešlo však o pomstu nebo o něco náhodného. Zachariáš měl teď vyjít ven a jako kněz vyslovit v Božím jménu požehnání lidu, který čekal venku. Požehání kněze, který nedovede uvěřit slovům anděla poslaného Bohem, by bylo tou nejprázdnější formou²⁴.

Zachariášovi se vrací řeč, když, poslušen andělových slov, navzdory rodinné tradici prosadí pro dítě jméno Jan. Jakoby s navrácenou řečí znovu nabyl ztracené víry. To jeho příbuzné tak ohromí, že se jich zmocní bázeň a uvažují o tomto dítěti (srov. 1,65–66).

²² Anděl Gabriel se zjevil již proroku Danielovi také v čase večerní kadidlové oběti (Dan 9,20–27).

²³ Srov. JOHNSON: op. cit., 54.

²⁴ Srov. GOODING David: Lukášovo evangelium, Praha: Návrat domů, 1994, 29.

5.1.2 Předpověď Ježíšova narození

Druhé vyprávění o zvěstování anděla (srov. 1,28–38) je v těsném vztahu k předchozímu (srov. 1,13–17), avšak je jasně vidět, že jej překonává. Při vzájemném srovnání najdeme mnoho společného: zjevení anděla (úvodní slova „Neboj se“), zvěstování narození dítěte, proroctví o velikosti obou dětí, narážka na lidskou obtíž a její překonání, i znamení pro potvrzení pravdivosti proroctví (Zachariáš ihned oněmí, protože neuvěřil, a Maria se dozvídá o těhotenství Alžběty, jak jí předpověděl anděl).

Alžběta zdraví a velebí Marii jako „matku mého Pána“ (1,43), to je pro Marii znamením, že porodí Mesiáše. Lukáš ukazuje, jak se naplnilo dříve pronesené proroctví a tím potvrzuje naplnění i budoucího. Alžběta říká: „Blahoslavená, která jsi uvěřila, neboť se splní to, co ti bylo řečeno od Pána!“ (1,45). „Nebot“ je možno přeložit také „že“. Je Maria chválena pro obsah své víry („že se splní“), nebo je požehnáním to, že se obsah její víry naplní? I přes verš 11,27, který vyznívá jinak, vidíme silnou kontextovou oporu v „nebot“. Text „se splní“ zní doslova „se dokoná“, ve smyslu dokončení²⁵.

Podle předpovědi anděla Gabriela Maria porodila prvorozeného syna (srov. 2,7).

Pastýřům, kteří v té krajině nocovali, se náhle zjeví anděl, a sláva Páně se rozzáří kolem nich. Anděl jim zvěstuje narození Spasitele: „Nebojte se! Zvěstuji vám velikou radost, radost pro všechny lid: V městě Davidově se vám dnes narodil Spasitel – to je Kristus Pán. To bude pro vás znamením: Naleznete děťátko zavinité do plének a položené v jeslích.“ (2,10–12). K andělovi se náhle přidají velké nebeské zástupy a takto chválí Boha: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem, v kterých má (Bůh) zalíbení!“ (2,14). Tento andělský chvalozpěv je radostnou oslavou narození přislíbeného Mesiáše²⁶.

Pastýři pospíchají do Betléma a skutečně naleznou Marii, Josefa a děťátko v jeslích (srov. 2,16). Tomuto znamení uvěří a vyprávějí, co jim bylo o dítěti řečeno (srov. 2,17).

Když Maria a Josef přinášejí Ježíše v den očišťování do chrámu, přichází tam z vnuknutí Ducha stařec Simeon (srov. 2,27). Tento stařec je pečlivě charakterizován jako hodnověrný prorocký mluvčí a jeho činy i slova přesně rozehrávají Lukášův literární model o naplněném proroctví. Lukáš nejprve uvede, že Simeon očekává „potěšení Izraele“ (2,25) a dostalo se mu zaslíbení, že před svou smrtí „uvidí Pánova Mesiáše“ (2,26). Simeon bere dítě do náručí a chválí Boha za to, že splnil své slovo (srov. 2,29). Toto dítě je totiž právě tím potěšením, které Simeon očekává.

²⁵ Srov. JOHNSON: op. cit., 62.

²⁶ Srov. SCHÜRMANN Heinz: Das Lukasevangelium. Erster Teil, Kommentar zu Kap. 1,1–9,50, Freiburg: Herder, 1969, 112–113.

5.1.3 Společné znaky předpovědí a narození²⁷

Z hlediska struktury je zřejmý paralelismus mezi těmito dvěma prorocstvími a následným naplněním. Řešení struktury Lk 1–2 podává např. Dibelius²⁸:

Ohlášení Janova narození (1,5–25)	Ohlášení Ježíšova narození (1,26–38)
Pozdravení matek a dětí v jejich lůně (Magnificat) (1,39–56)	
Narození, obřízka a pojmenování Jana (1,57–66)	Narození, obřízka a pojmenování Ježíše (2,1–21)
Inspirovaný pozdrav Janovi (Benedictus), růst dítěte (1,67–80)	Inspirovaný pozdrav Ježíšovi (Nunc dimittis), růst dítěte (2,22–40)
Výpověď o nadřazenosti Ježíše ve scéně v chrámě (2,41–52)	

Tato analýza jasně ukazuje podobnost mezi scénami o Janovi a Ježíši. Také identifikuje prvky, které úplně nezapadají do paralelní struktury – navštívení a příběh dítěte Ježíše v chrámě. Ale paralelismus není jediným strukturálním rysem důležitosti v Lk 1–2. Vztah mezi těmito prorocstvími není jen:

ohlášení (Jana) ↔ ohlášení (Ježíše)
narození atd. (Jana) ↔ narození atd. (Ježíše)

ale také:

ohlášení (Jana)	ohlášení (Ježíše)
↓	↓
narození atd. (Jana)	narození atd. (Ježíše)

Tento druhý vztah je neméně důležitý jako první. V samotných příbězích lze vypočítat tento vývoj vedoucí ke chvalo zpěvům: 1. příslib, 2. naplnění, 3. odpověď chválou, a to podle následující tabulky:

²⁷ Kapitola zpracována podle: FARRIS Stephen: *The Hymns of Luke's Infancy Narratives*, Sheffield: JSOT Press, 1985. 99–119.

²⁸ Srov. FARRIS: op. cit., 100.

	Příslib	Naplnění	Odpověď chvály
Zachariáš	Jeho žena porodí syna	Narození Jana	Benedictus
Marie	Počne mimořádného syna	Jan v lůně podává svědectví a Alžběta velebí Marii	Magnificat
Simeon	Uvidí Mesiáše	Vidí Mesiáše	Nunc dimittis

Skladba příslibu/naplnění je důležitý prvek hymnů samotných. Je tu ale ještě jedna další strukturální paralela mezi těmito dvěma hymny. Vyrůstá z něčeho většího než jen paralel epizod, jak ukazuje následující tabulka:

	Benedictus	Nunc dimittis
Proroctví o osudu dítěte	1,76–77	2,34–35

Lukáš vsunul proroctví o osudu Jana do volněji konstruovaného Benedictus a paralelní proroctví o osudu Ježíše přidal na závěr Nunc dimittis. Protože tyto předpovědi nejsou kompletní samy o sobě, očekávají své konečné naplnění v evangeliu samém. Úlohu spojení dvou paralelních příběhů – o Janovi a Ježíši – plní scéna navštívení.

5.2 Předpovědi významu Jana a Ježíše

5.2.1 Jan jako ten, kdo bude veliký před Pánem

Anděl zvěstuje Zachariášovi, že dítě, které se mu s Alžbětou narodí, bude veliké, říká: „budeš mít radost a veselí a mnozí se budou radovat z jeho narození“ (1,14). Janovo narození nebude jen rodinnou záležitostí, Jan bude mít význam pro veškerý lid, protože se v něm zvláštním způsobem projeví Boží všemohoucnost a milost²⁹ (srov. 3,2–18; 7,24–28). „Bude veliký před Pánem“ (1,15) hlavně svým zasvěcením Pánu, pak také tím, co udělá. „Vino ani opojný nápoj nebude pít“ (1,15) – naplnění této předpovědi vidíme v 7,33: „Přišel Jan Křtitel, nejedl chléb a nepil víno, a říkáte: „Je blázen.““ „Bude plný Ducha svatého už od mateřského lůna“ (1,15): dokladem je skutečnost, že poskočil v matčině lůně, když poznal Ježíše (srov. 1,41).

²⁹ Srov. MÜLLER: op. cit., 29.

V prorockém hymnu v 1,76–77 Zachariáš zjevuje a shrnuje, co se dozvěděl od anděla o Janovi (srov. 1,15–17): „A ty dítě, budeš prorokem Nejvyššího, neboť půjdeš před Pánem připravit mu cestu, dát jeho lidu poznání spásy v odpuštění hříchů.“ Sám Ježíš říká v sedmé kapitole o Janovi: „To je ten, o němž je psáno: ‚Já posílám svého posla před tvou tváří, aby připravil cestu před tebou.‘“ (7,27). V Janově kazatelském působení (srov. 3,3–18) je vidět naplnění této předpovědi, Jan hlásá: „Připravte cestu Pánu, vyrovnejte mu stezky!“ (3,4). Ve verších 3,10–15 můžeme vidět, jak se Janovým kázáním naplňuje verš „mnoho izraelských synů obrátí k Pánu“ (1,16).

5.2.2 Ježíš jako spása pro všechny národy

„Andělova slova jsou v obou příbězích velmi podobná, ale kontrastní je rozdíl, hovořící o identitě a úloze obou dětí. Jan bude „veliký před Pánem“ (1,15), ale Ježíš bude „veliký a Syn Nejvyššího“ (1,32). Jan „připraví Pánu lid ochotný“ (1,17), Ježíš bude lidu vládnout (1,33). Janova úloha je dočasná (1,17), Ježíšovo království nebude mít konce (1,33). Jan bude prorokem (1,15), ale Ježíš je víc než kterýkoli prorok: je Syn Boží (1,35). Jan bude „plný Ducha svatého“ (1,15), ale zastínění Duchem a mocí Nejvyššího způsobí, že Ježíš bude „svatý“ (1,35)³⁰. Plný význam těchto přívlastků se ukazuje v průběhu Lukášova vyprávění.

Setkání se Simeonem zdůrazní mimořádnou úlohu Ježíše. Simeonova prorocká píseň, stejně jako Zachariášova a Mariina, vede osobní zaslíbení k Ježíšově významu pro širší svět. Simeon při svém požehnání sděluje pozitivní, všeobecnou významnost Ježíše.

Simeon říká o Ježíši: „Moje oči uviděly tvou spásu, kterou jsi připravil pro všechny národy: světlo k osvětlení pohanům a k slávě tvého izraelského lidu.“ (2,30–32). Naplněním této předpovědi je pasáž, kdy se Ježíš srovnává s proroky Eliášem a Elizeem (srov. 4,24–27). Ještě před tím, než je Ježíš zmiňuje, Lukáš píše: „všichni mu přisvědčovali a divili se milým slovům z jeho úst“ (4,22), nyní však hněv posluchačů přerůstá v pokus o vraždu: „Když to slyšeli, všichni v synagoze vzplanuli hněvem. Zvedli se, vyhnali ho ven z města a vedli až na sráz hory, na níž bylo vystavěno jejich město, aby ho srazili dolů.“ (4,28–29). Podnětem k rozčilení je situace, kdy Ježíš přirovná své poslání k činnosti proroka Eliáše a Elizea, kteří vykonali mocné činy ne na členech izraelského národa, ale na pohanech³¹.

³⁰ JOHNSON: op. cit., 59.

³¹ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 4,18–19; 193.

Simeon dále předpovídá: „On je ustanoven k pádu a k povstání mnohých v Izraeli a jako znamení, kterému se bude odporovat“ (2,34). Jeho slova odkazují na verše z Izaiáše Iz 8,14–15: „Vám bude svatyní, ale oběma domům izraelským kamenem úrazu a skálou, o kterou se bude klopýtat, bude osidlem a léčkou obyvatelům Jeruzaléma. Mnozí z nich klopýtnou, padnou a roztříští se, uvíznou v léčce a chytí se.“ Nabízí se tento prorocký obraz: Ježíš je pro lid kamenem úrazu, znamení, které způsobí odpor, a lidé se podle své reakce rozdělí: někteří padnou, jiní povstanou. To se projevuje například na hostině u farizea (srov. 7,36–50). V hříšnici můžeme vidět jednu z chudých a zavržených na okraj společnosti, která však stejně jako chudí v celém evangeliu ukazuje, že přijímá proroka Ježíše (srov. 7,37–38). Naopak farizeus Ježíše zve ke stolu, ale zákony nedodrží (srov. 7,44–46), čímž dává najevo, že Ježíše nepřijímá jako Božího proroka³². Tento příběh můžeme vidět také v souvislosti s veršem 5,32, kde Ježíš říká: „nepřišel jsem povolat k obrácení spravedlivé, ale hříšníky“ nebo s jiným veršem ze Simeonova proroctví: „vyjde najevo smýšlení mnoha srdcí“ (srov. 2,35).

Také příběhy o uzdravení malomocného a ochrnlého (srov. 5,12–26) se dají vyložit ve světle proroctví o rozdělení lidu. Ježíš se zajímá o ty, kdo jsou vyloučeni z lidu Izraele – uzdravuje malomocného a vrací ho zpět do společenství, ochrnlého vrací do jeho domova – to je zvrát lidského osudu, jak jej prorok ohlašuje. Vidíme pozitivní reakci obyčejných lidí – v zástupech vyhledávají Ježíše, aby ho slyšeli, a také aby byli uzdraveni (srov. 5,15), na druhé straně se poprvé setkáváme s farizeji a učiteli zákona, kteří se stavějí do role soudců (srov. 5,17) a odmítají jeho slova jako urážku (srov. 5,21)³³.

O rozdělení lidu mluví i podobenství o rozsévači (srov. 8,5–8). Lid je zde rozdělen podle toho, jak reaguje na prorokova slova. Lukáš uvádí názorný příklad, co znamená přijmout Boží slovo, které Ježíš hlásá: slovo dobře slyšet a chránit ho, vytrvat v pokušení, slovo nenechat udusit starostmi, bohatstvím nebo požitky, slovo uchovat v dobrém a upřímném srdci s trpělivostí (srov. 8,11–15).

Ježíš ale také bude znaméním, kterému se bude odporovat, protože ne všichni ho přijmou. S tím souvisí Ježíšův výrok ve zprávě Janu Křtiteli: „Blahoslavený, kdo se nade mnou nepohorší!“ (7,23). Toužebné očekávání slíbeného Spasitele bylo totiž zcela jiné, a proto je možné, že i přes jmenované mocné činy, které Ježíš koná (srov. 7,22), nebude

³² Srov. JOHNSON: op. cit., 70,150.

³³ Srov. tamtéž, op. cit., 117.

rozpoznán jako zaslíbený Mesiáš. Izrael očekává židovského krále, který se ujme vlády, Ježíš místo toho vyhláší radostnou zvěst ubohým a chudým³⁴.

Ježíš v řeči k zástupům vyslovuje pokárání nad lidem, že si přejí vidět znamení (srov. 11,29): sám Ježíš je však tím znamením (srov. 2,34).

Další Simeonovo proroctví: „vyjde najevo smýšlení mnoha srdcí“ (2,35) se naplňuje Ježíšovou schopností číst myšlenky svých protivníků (srov. 5,21–22), tato schopnost je příznačná pro pravého proroka (srov. 7,39).

Prorok Simeon předpovídá v chrámě nejen osud dítěte Ježíše, ale i jeho matky Marie: „On je ustanoven k pádu i povstání mnohých v Izraeli a jako znamení, kterému se bude odporovat – i tvou vlastní duší pronikne meč – aby vyšlo najevo smýšlení mnoha srdcí.“ (2,35). Po slávě andělského zvěstování a radostných hymnů Marie, Zachariáše a Simeona je toto proroctví o bolesti velkou změnou: je zde vykreslen Mariin podíl na synově osudu: Matčino srdce bude probodeno zavržením a ukřižováním jejího Syna³⁵. Toto proroctví se vztahuje z rodičů především na matku, protože je s dítětem zvláštním způsobem spojena³⁶.

5.3 Ježíšovy předpovědi

5.3.1 Příslib nasycení

Jediný Lukáš ze synoptiků koncipuje příběh o nasycení zástupu (srov. 9,13–17) jako naplnění jednoho z blahoslavenství³⁷: „Blahoslavení, kdo nyní hladovíte, neboť budete nasyceni.“ (6,21). Pro sloveso *nasyceni*, používá v obou případech stejného slova – χορτάζω³⁸. Nasycení lidu může připomínat zázračnou manou, která živila Izrael na poušti (srov. Ex 16,4–36) nebo příběh, jak prorok Elizeus nasytil lid³⁹ (srov. 2 Kr 4,42–44).

Zaslíbení nasycení hladovým zvěstuje prorok Izaiáš v souvislosti s příchodem slíbeného Božího služebníka: „nebudou hladovět ani žíznit, (...) neboť je povede ten, jenž se nad nimi slitovává.“ (Iz 49,10).

³⁴ Srov. SCHÜRMAN: op. cit., 412–413.

³⁵ Srov. PLUMMER: op. cit. 69–71.

³⁶ Srov. SCHÜRMAN: op. cit., 129.

³⁷ Srov. JOHNSON: op. cit., 167.

³⁸ Sytit, nasytit. In: SOUČEK Josef B.: Řecko–český slovník k Novému zákonu, 5. vydání, Praha: Kalich, 1997, 279.

³⁹ Srov. HÜHN Eugen: Die alttestamentlichen Citate und Reminiscenzen im Neuen Testamente, Freiburg: Verlag von J. C. B. Mohr, 1900, 56.

5.3.2 Předpověď učedníkům

Ježíšova předpověď v 9,27: „někteří z těch, kdo tady stojí, neokusí smrt, dokud neuvidí Boží království“ připomíná formu předpovědi Simeonovi v 2,26: „Od Ducha svatého mu bylo zjeveno, že neuzří smrt, dokud neuvidí Pánova Mesiáše.“ Toto Ježíšovo proroctví, že někteří z okolostojících uvidí Boží království, můžeme vztáhnout na následující obraz: učedníci Petr, Jan a Jakub vzápětí vidí Ježíše proměněného ve společnosti proroků, kteří se „zjevili ve slávě“ (9,30). Vedle Ježíše se objevil Mojžíš a Eliáš – že se zjevily právě tyto osoby, může být následujícím symbolem: 1) Mojžíš jako zástupce Zákona a Eliáš jako zástupce Proroků, 2) o těchto dvou mužích je prorokováno jako o průvodcích zaslíbeného Mesiáše – Eliáš jako předchůdce (srov. Mal 3,23) a Mojžíš, kterému Bůh přislíbil povolání proroka jako je on sám (srov. Dt 18,15), 3) Ježíšovi proroctví předchůdci obecně⁴⁰. Popis celé situace při proměnění na hoře – šat, který oslnivě zbledl, oblaka, sláva a Boží království – připomíná verše z Da 7,9–13, kdy Syn člověka přijímá království⁴¹.

5.3.3 Předpověď Petrova zapření a obrácení

Po poslední večeři říká Ježíš Petrovi: „Šimone, Šimone, satan si vyžádal, aby vás směl protříbit jako pšenici; ale já jsem za tebe prosil, aby tvoje víra nezanikla. A ty potom, až se obrátíš, utvrzuj své bratry.“ Petr mu řekl: „Pane, s tebou jsem ochoten jít do vězení i na smrt!“ On mu odpověděl: „Říkám ti, Petře: Ještě se ani kohout dnes neozve, a ty už třikrát zapřeš, že mě znáš.“ (22,31–34). Slova „satan si vyžádal“ jsou narážkou na knihu Job (srov. Jb 1,12. 2,6) a znamenají, že Bůh dovolil ďáblu, aby utrpeními a zklamáními zuřivě útočil na víru v Ježíše. Pokoušení budou všichni apoštolové, ale Ježíš prosil zvláště jen za apoštola Petra, protože když bude pevný on, budou pevní i druzí – Petr je totiž hlava apoštolů a pastýř všech věřících – ti, kdo jsou s ním spojeni, mají jistotu, že ve víře nezakolísají. Ježíš prosil za Petra a byl jistě vyslyšen, proto víra prvního apoštola nikdy nepřestala. Když Krista zapřel (srov. 22,54–62), byl to jen nedostatek odvahy se veřejně k němu přiznat, víru však přitom neztratil⁴².

⁴⁰ Srov. SCHÜRMAN: 556–557.

⁴¹ Srov. JOHNSON: op. cit., 175.

⁴² Srov. Nový zákon: op. cit, pozn. k 22,32; 263.

5.3.4 Předpověď příjezdu do Jeruzaléma

Ježíš v 13,35 říká: „Neuvidíte mne, dokud nepřijde (doba), kdy řeknete: ‚Požehnaný, který přichází ve jménu Páně!‘“, jde o citaci Žalmu 118,26 a jako naplnění předpovědi se nabízí Ježíšův příjezd do Jeruzaléma, kdy celý zástup učedníků volá: „Požehnaný, který přichází jako král ve jménu Páně!“ (19,38). U verše 13,35 jsou možné tři výklady⁴³: 1) Odkaz na výkřiky při vjezdu do Jeruzaléma – je zde však otázka, proč by Ježíš takto slavnostně ohlašoval skutečnost, že nevstoupí po nějaký čas do Jeruzaléma? 2) Odkaz na Ježíšův druhý příchod – ale kde je řečeno, že nevěřící Židé budou vítat návrat Krista oslavným hymnem? 3) Odkaz na obrácení Židů během celého času – Izrael pozná, přijme a bude takto vítat Mesiáše.

5.3.5 Předpověď utrpení a zmrtvýchvstání

Po zázračném nasycení zástupů Lukáš zařazuje první předpověď utrpení. Ježíš se zeptal svých učedníků: „A za koho mne pokládáte vy?“ Petr odpověděl: „Za Božího Mesiáše!“ On jim však důrazně přikázal, aby to nikomu neříkali, a dodal, že Syn člověka bude muset mnoho trpět, že bude zavržen od starších, velekněží a učitelů Zákona, že bude zabit a třetího dne že bude vzkříšen.“ (9,20–22). V Petrově vyznání je vyjádřena Ježíšova zvláštní blízkost Bohu (srov. „Boží Mesiáš“) a v tomto spojení s Bohem jde Ježíš vstříc utrpení, které „musí“ přijít⁴⁴. Učedníkům přikazuje mlčet, protože má-li být poznán jako Mesiáš, bude to Mesiáš, který trpí.

Druhou předpověď o utrpení Lukáš vkládá, stejně jako první předpověď, do kontextu Boží moci a slávy. Ježíš zázračně uzdravil nemocného chlapce, načež „všichni byli celí ohromení nad úžasnou Boží mocí“ (9,43). Hned vzápětí říká Ježíš učedníkům: „Vy si dobře povšimněte těchto mých slov: Syn člověka bude vydán lidem do rukou.“ (9,44).

Třetí předpověď Dvanácti je v 18,31–34: „Teď jdeme do Jeruzaléma. Tam se splní všechno, co napsali proroci o Synu člověka: Bude totiž vydán pohanům, bude posmíván, ztýrán a poplíván, zbičují a zabijí ho, ale třetího dne vstane.“

Mojžíš a Eliáš se při Ježíšově proměnění na hoře (srov. 9,28–36) „zjevili ve slávě a mluvili o jeho smrti, kterou měl podstoupit v Jeruzalémě.“ (9,30–31). V řec. textu je pro slovo *podstoupit* použito sloveso „πληρώω“⁴⁵, tedy *naplnit*, tento výraz vede k motivu naplněného proroctví. Pouze evangelista Lukáš zachycuje téma rozhovoru mezi Ježíšem,

⁴³ Srov. PLUMMER: op. cit, 352–352.

⁴⁴ Srov. MÜLLER: op. cit., 90–91.

⁴⁵ Splnit, vyplnit, naplnit, doplnit, dovršit, dokončit. In: TICHÝ Ladislav: Slovník novozákonní řečtiny, Olomouc: nakl. Mgr. Jiří Burget, 2001, 138.

Mojžíšem a Eliášem: hovoří o jeho smrti, která se naplní v Jeruzalémě (srov. 9,31). Lukáš tak umisťuje utrpení do samého středu vidění jeho slávy. Je tak potvrzena Ježíšova vlastní předpověď, že bude odmítnut a trpět (srov. 9,22) a zároveň předjímáno vyprávění o cestě do Jeruzaléma a pašijových událostech⁴⁶.

V Ježíšově odpovědi Herodovi a nářku nad Jeruzalémem zaznívá další proroctví o utrpení: „musím pokračovat v cestě, protože není možné, aby prorok zahynul mimo Jeruzalém“ (srov. 13,32–35). Další předpověď utrpení najdeme v 17,25 v kontextu předpovědi příchodu Syna člověka: „Napřed však musí mnoho vytrpět a od tohoto pokolení být zavržen“ a také před ustanovením poslední večeře: „Toužebně jsem si přál s vámi jíst tohoto velikonočního beránka, dříve než budu trpět.“ (22,15).

Na námitku farizeů odpovídá Ježíš tímto příměrem: „Můžete nutit hosty na svatbě, aby se postili, dokud je ženich mezi nimi? Přijdou však dny, kdy jim ženicha vezmou, a v těch dnech se potom budou postit.“ (5,34–35). Nový zákon je jako duchovní zasnoubení Boha s lidstvem, Kristus je ženich (srov. Jan 3,29), církve je nevěsta (srov. 2 Kor 11,2). Dokud je tedy Kristus (ženich) na zemi, prožívají jeho učedníci (svatební hosté) radostné dni. Ale až bude od nich vzat, budou plakat a naříkat (srov. Jan 16,20)⁴⁷.

Naplnění proroctví o Ježíšově utrpení můžeme vidět na konci Lukášova evangelia (srov. 22,39–23,56). Prvního dne v týdnu, kdy jdou ženy ke hrobu, andělé zvěstují Ježíšovo vzkříšení: „Proč hledáte živého mezi mrtvými? Není tady, byl vzkříšen. Vzpomeňte si, jak vám řekl, když byl ještě v Galileji: Syn člověka musí být vydán do rukou hříšným lidem, být ukřižován a třetího dne vstát.“ (24,5–7).

⁴⁶ Srov. JOHNSON: op. cit., 173,175.

⁴⁷ Srov. Nový zákon, op. cit., pozn. k Mt 9,15; 45.

6 Předpovědi událostí, které se mají naplnit v budoucnu

Jedná se vesměs o obecnější předpovědi, které se naplňují v bližší či vzdálenější budoucnosti, některé průběžně v celých dějinách Církve; a o předpovědi eschatologické. Nevztahují se jen na několik konkrétních osob, ale na celé lidstvo.

6.1 Proroctví týkající se pozemského života

6.1.1 Předpověď' seslání Ducha svatého

Ježíš zaslibuje učedníkům dar Ducha svatého: „Hle, já vám pošlu toho, koho slíbil můj Otec. Vy tedy zůstaňte ve městě, dokud nebudete vyzbrojeni mocí z výsosti.“ (24,49). Vyplněním předpovědi začíná Lukáš Skutky apoštolů. Toto proroctví se naplňuje v církvi dodnes.

6.1.2 Předpověď' pronásledování učedníků

Je příznačné, že výzva k odvaze v pronásledování je v Lukášově evangeliu zařazena právě ve chvíli, kdy Ježíšovi odpůrci „začínají zle dorážet“ (srov. 11,53). Ježíš předpovídá úděl těch, kdo ho budou následovat, v 12,11–12: „Až vás budou předvádět do synagog na soud, před úřady a vrchnosti, nedělejte si starosti, jak a čím byste se hájili nebo co byste měli říci. V tu chvíli vás totiž Duch svatý poučí, co je třeba říci.“ a jeho slova „nebojte se!“ (12,4) zaznívají velmi příhodně v kontextu předchozích sporů s židovskými učiteli, kdy je třeba čelit strachu ze zatčení, pronásledování a hrozbě smrti. Zřetelně se pak ukáže, před kým je třeba mít strach: „Bojte se toho, který když usmrtí, má moc uvrhnout do pekla.“ (12,5)⁴⁸.

Další předpověď' pronásledování učedníků je v 21,12–19: „Vztáhnou na vás ruce, budou vás pronásledovat, vydávat synagogám (na soud) a do vězení, budou vás předvádět před krále a vladaře pro mé jméno. To vám dá příležitost ke svědectví. Vezměte si tedy k srdci toto: Nepřipravujte se předem, jak se hájit. Vždyť já vám dám výmluvnost i moudrost, které nedovedou odolat ani odporovat žádní vaši protivníci. Budete zrazováni i od (vlastních) rodičů a sourozenců, příbuzných a přátel, a některé z vás usmrtí. Budete pro mé jméno ode všech nenáviděni. Ale ani vlas z hlavy se vám neztratí. Trpělivostí zachráníte svou duši.“ Ježíš předpovídá, že pronásledování učedníků přijde ze strany Židů a říká, že bude příležitostí ke svědectví. Svědectvím samotným nebude, že jsou

⁴⁸ Srov. JOHNSON: op. cit., 216.

pronásledování nevinní, ale spíše jejich loajalita s Ježíšem a skutečnost, že trpí pro pravdu evangelia⁴⁹.

Naplnění předpovědi o pronásledování učedníků můžeme vidět ve Skutcích apoštolů: výslech, věznění, bičování ve Sk 4,5–7; 5,17–18.40–41; 16,22–24.

6.1.3 Předpověď zkázy Jeruzaléma

První náznak předpovědi zkázy jeruzalémského chrámu lze spatřit ve verši 13,35: „proto váš dům zůstane opuštěný“. Není ovšem jasné, zda jde o chrám nebo se slovo *dům* (οἶκος) vztahuje k lidu. Verš je možné vnímat také takto: lid *je opuštěn*, protože zamítl Ježíše a tím způsobil své odloučení⁵⁰.

Když se Ježíš přiblížil k Jeruzalému, zaplakal nad ním a řekl: „Kéž bys v tento den poznalo i ty, co je pro tebe k pokoji! Nyní však je to tvým očím skryté. Neboť přijdou na tebe dny, kdy tě tvoji nepřátelé obklíčí náspem, oblehnou tě a sevrou ze všech stran, srovnají tě se zemí, (vyhladí) tvé děti a nenechají v tobě kámen na kameni, protože jsi nepoznalo čas, kdy ti Bůh nabídl svou přízeň.“ (19,42–44). Ježíš pohleděl na Jeruzalém a pomyslel si, čím mohlo město být – toto vysvětluje Ježíšův pláč. Postoj farizejů (srov. 19,39) mu totiž právě dokázal, v jakém skutečném stavu město je⁵¹.

Poté, co někteří mluvili o chrámu, jak je krásně ozdoben (srov. 21,5), řekl Ježíš: „Přijdou dny, kdy z toho, co vidíte, nezůstane kámen na kameni, (všechno) bude rozbořeno.“ (21,6). „Až uvidíte Jeruzalém obklíčený vojskem, pak vězte, že je blízko jeho zpusťování. Tehdy ti, kdo budou v Judsku, ať utečou do hor; kdo budou v Jeruzalémě, ať z něho odejdou; kdo budou na venkově, ať do města nevcházejí, protože to jsou dny odplaty, kdy se naplní všechno, co je psáno. Běda ženám, které budou v těch dnech těhotné nebo budou kojít! Přijde totiž velká pohroma na tuto zemi a Boží trest na tento lid: padnou ostřím meče, budou odváděni jako zajatci mezi všechny národy; po Jeruzalému budou šlapat pohané, dokud se čas pohanů nenaplní.“ (21,20–24). Jeruzalém byl velmi často v rukou národů – Římanů, Saracénů, Peršanů a Turků – střídavě tito všichni „po něm šlapali“⁵².

Ježíš pronáší prorockou řeč i při své cestě na smrt; plačícím ženám předpovídá utrpení, které přijde při zkáze Jeruzaléma: „Jeruzalémské dcery, neplačte nade mnou! Spíše nad sebou plačte a nad svými dětmi; přijdou totiž dny, kdy se bude říkat: „Blahoslavené

⁴⁹ Srov. PLUMMER: op. cit., 479.

⁵⁰ Srov. JOHNSON: op. cit., 237.

⁵¹ Srov. PLUMMER: op. cit., 449–450.

⁵² Srov. tamtéž, 482–483.

neplodné, životy, které nerodily, a prsy, které nekojily!‘ Tehdy lidé začnou říkat horám: ‚Padněte na nás!‘ a pahrbkům: ‚Přikryjte nás!‘ Neboť když se toto děje se zeleným stromem, co se teprve (stane) se suchým!“ (23,28–31). Ježíš ženy neodsuzuje, že pláčí nad ním, ale ví, že se rychle blíží zkáza Jeruzaléma, kdy budou strašně trpět ony i jejich děti. Tehdy se bude považovat za štěstí, když je někdo bez rodiny, protože se aspoň nebude muset dívat na to, jak jeho děti trpí. Budou to tak hrozné dni, že si lidé budou přát náhlou smrt⁵³. Zelené dřevo označuje současnou situaci, suché dřevo budoucí události ve městě. Jestliže jeruzalémští budou schopni takového násilí na proroku pokoje, čeho budou schopni později až se město ocitne v římském obležení⁵⁴?

Toto proroctví se vyplnilo za necelých čtyřicet let, když Titus obléhal Jeruzalém⁵⁵.

6.1.4 Předpověď mariánské úcty

Když Maria navštěvuje svou příbuznou Alžbětu, na její požehnání (srov. 1,39–1,45) odpovídá Magnificatem, jehož součástí je i předpověď: „Od této chvíle mě budou blahoslovit všechna pokolení, že mi učinil veliké věci ten, který je mocný.“ (1,48–49). Maria zde předjímá svou budoucí univerzální úctu, protože je navzdory svému prostému postavení snoubenky tesaře vybrána a obdarována nejvyšší poctou, kterou může člověk dostat⁵⁶. Toto proroctví se naplňuje dodnes.

6.1.5 Předpověď radosti nad obráceným hříšníkem

Do 15. kapitoly Lukáš zařazuje tři podobenství o Božím milosrdenství (srov. 15,1–32), která jsou zaslíbením a povzbuzením pro kající hříšníky: zvěstují přijímající lásku a Boží odpuštění. Na závěr každého z nich vyslovuje Ježíš prorockou předpověď: stejně jako se bude radovat ten, kdo našel ztracenou ovci, taková bude v nebi radost nad hříšníkem, který se obrátí (srov. 15,6–7). Stejně jako se bude radovat žena, která našla ztracenou minci, taková bude radost Božích andělů nad obráceným hříšníkem (srov. 15,9–10). Stejný důvod k radosti je i nad synem, který se obrátil a vrátil do otcovského domu (srov. 15,32). Příběh o ztracené ovci (srov. 15,3–7) a ztracené minci (srov. 15,8–10) tvoří pár: jejich vyústěním je stejný závěr, který příběh o marnotratném synu ještě posiluje a umocňuje. Prvními dvěma příběhy Ježíš ospravedlňuje své jednání proti kritice farizeů, kteří se pohoršují nad tím, že „přijímá hříšníky a jí s nimi“ (15,2). Ve

⁵³ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 23,28–30; 269.

⁵⁴ Srov. JOHNSON: op. cit., 386.

⁵⁵ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 20,43–44; 253.

⁵⁶ Srov. PLUMMER op. cit., 32.

třetím kárá jejich kritičnost, ale současně vede lekci o krok dál, aniž by si toho odpůrci všimli: v postavě staršího bratra jim nastavuje zrcadlo⁵⁷.

6.1.6 Předpověď síly modlitby

Jako úvod k podobenství o bezbožném soudci slyšíme velmi přímočarou výzvu, že „je třeba se stále modlit a neochabovat“ (18,1). Slova „stále se modlit“ jsou výzvou k soustavnosti a vytrvalosti, naopak slovo „neochabovat“ má význam *nepolevovat* nebo *nic neomluvitelně nevynechávat*. Na příkladu soudce, který se „Boha nebál a na lidi nedal“ (18,2) a zastane se vdovy v její záležitosti jen proto, že ho obtěžuje (srov. 18,1–5), Ježíš ukazuje: „A Bůh by se nezastal svých vyvolených, kteří k němu volají ve dne v noci, a nechal by je dlouho čekat? Říkám vám, že se jich rychle zastane!“ (18,7–8). Zde je třeba slovo „rychle“ chápat jako *náhle*. Bůh může se zastáním čekat zdánlivě dlouho – stejně jako soudce – ale pak se rozhodne jednat „rychle“ – stejně jako soudce⁵⁸.

6.2 Eschatologická proroctví

6.2.1 Příslib odměny v budoucím věku

V domě farizeje Ježíš vyslovuje příslib, že bude odplaceno tomu, kdo se postará o lidi na okraji, kteří nemají, čím by oplatili (srov. 14,12–13): „Dostaneš však odměnu při vzkříšení spravedlivých.“ Je možné, že je zde odkaz na učení o dvojím vzkříšení – při prvním vstanou spravedliví, při druhém všichni. Ale slovo „spravedliví“ mohlo být také přidáno pouze k určení charakteru těch, kdo činí nezištné dobrodíní⁵⁹.

Poté, co od Ježíše odchází zarmoucený bohatý muž, připomíná apoštol Petr Ježíšovi, že učedníci opustili všechno, co měli a šli za ním (srov. 18,28). Ježíš odpovídá tímto zaslíbením: „Není nikdo, kdo by opustil dům nebo ženu nebo bratry nebo rodiče, nebo děti pro Boží království, aby nedostal mnohokrát víc v tomto čase a v budoucím věku život věčný.“ (18,29–30).

Smysl podobenství o hřivnách (srov. 19,11–27) může být tento⁶⁰: Kristus poté, co vstoupí na nebe, přijme slavnostní nastolení království, které si získal svým utrpením a smrtí na kříži (srov. 19,12.15). Ve stanovený čas se vrátí a vykoná všeobecný soud (srov. 19,15). Deset služebníků představuje věřící, kteří přijali rozličné milosti k tomu, aby pracovali na svém posvěcení (19,13). Židé a nevěřící jsou oni lidé, kteří nechtěli mít Krista

⁵⁷ Srov. PLUMMER: op. cit., 367.

⁵⁸ Srov. JOHNSON: op. cit., 288.

⁵⁹ Srov. PLUMMER: op. cit., 359.

⁶⁰ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 19,27; 251.

svým králem (srov. 19,14,27). Až Ježíš přijde k soudu, odplatí každému, jak si zaslouží (srov. 19,15–27): „Říkám vám: „Každému, kdo má, bude dáno, kdo nemá, tomu bude vzato i to, co má.“ (19,26).

6.2.2 Předpověď obtížnosti vstupu do Božího království

Podobenství o těsné bráně vyzývá k úsilí o projití úzkými dveřmi (srov. 13,24) a pokračuje varováním do budoucna: „mnoho se jich bude snažit vejít, ale nebudou moci“ (13,24). Ježíš neříká, že je mnoho těch, kteří se snaží vejít a jejich snaha je zbytečná, ale že bude mnoho těch, kteří se budou (ζητήσουσιν⁶¹ = indikativ futura) marně snažit vejít v době, kdy čas spásy již pominul. („Ale nebudou moci“ – καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν⁶² = indikativ futura). Ti, kteří nyní pokračují ve snažení, uspějí⁶³.

V podobenství o hostině zavírá sám pán dveře a odpovídá těm, kdo tloučou: „Neznám vás, odkud jste.“ (13,25) Tito se však domáhají vstupu s odkazem na to, že s pánem domu jedli a pili a že je učil na ulicích (srov. 13,26), on však jim odpoví citací Žalmu 6,9: „Pryč ode mě, všichni jste páchali nepravosti!“ (13,27). Může jít o narážku⁶⁴ na to, že pouze vnější účast na eucharistii (srov. 13,26: „vždyť jsme s tebou jedli a pili“ a 11,39: „vnějšek čiše a talíře očišťujete, ale vaše nitro je plné loupeže a špatnosti“) a vnější účast na kázání obce (srov. 13,26) není zárukou vstupu do Božího království, jestliže tomu neodpovídá ostatní způsob života. Vyloučení z eschatologické hostiny a ze společenství praotců a proroků působí nárek a skřípění zubů. Naopak jsou církevní misii povolání do Božího království ze všech světových stran pohané. Lukáš vynechává ve verši 13,30 slovo πολλοί, „mnozí“ (jak je použil Matouš v Mt 19,30), takže ve vstupu „do pánova domu“ (srov. 13,25) není dána přednost židům ani pohanům – dělící čára vede mezi spravedlivými a nespravedlivými v obou táborech.

Mnoho pohanů – které židé pokládali za poslední – vstoupí do Božího království (do církve) a skrze něj i do nebe, které je zde vyjádřeno eschatologickou hostinou s praotci izraelského národa. Velká část židů („prvních“) Krista odmítne, a proto nebudou mít do nebe přístup (srov. 13,27)⁶⁵.

⁶¹ Usilovat, snažit se, přát si, žádat, požadovat, očekávat. In: TICHÝ: op. cit., 75.

⁶² Moci, být schopen, umět, zmoci, přemoci. In: TICHÝ: op. cit., 84.

⁶³ Srov. PLUMMER: op. cit., 346.

⁶⁴ Srov. MÜLLER: op. cit., 123.

⁶⁵ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 13,28–30; 233.

6.2.3 Předpověď příchodu Syna člověka

Z příběhu i podobenství v 12,35–48 zaznívá výzva k bdělosti i předjímaný eschatologický soud; jak shrnuje následující proroctví: „I vy buďte připraveni, neboť Syn člověka přijde v hodinu, kdy se nenadějete.“ (12,40). Verš můžeme vysvětlit blízkým kontextem: příchod Syna člověka bude náhlý a nečekaný, přijde „jako zloděj“ (srov. 12,39), „jako léčka na všechny, kdo přebývají na celé zemi“ (21,35). Ježíš varuje před zatížeností srdce pozemskými starostmi, nestřídmostí a opilstvím, aby tento den soudu nepřišel „nečekaně“ (srov. 21,34). Před Synem člověka ob stojí ten, kdo bude bdělý a bude se vytrvale modlit (srov. 21,36). Příchod je jistý, čas neznámý a blahoslavení jsou ti služebníci, které Pán při svém příchodu najde, že ho čekají (srov. 12,37) třebaže se zdá, že Pán hned tak nepřijde (srov. 12,45).

Dále o příchodu Syna člověka Ježíš řekl: „Přijdou dny, kdy byste rádi viděli aspoň jeden ze dnů Syna člověka, ale nevidíte ho. Budou vám říkat: ‚Hle, tady je!‘, ‚hle, tam!‘ Neodcházejte a neběhejte za nimi! Neboť jako blesk, když vyšlehne, zazáří od jednoho konce nebe až k druhému, tak to bude i se Synem člověka v jeho den.“ (17,22–24). Ježíš využívá otázky farizeů – kdy přijde Boží království – jako úvod k tomu, aby učedníkům řekl o druhém příchodu Syna člověka. Na rozdíl od obrazu příchodu Božího království (srov. 17,21), den Syna člověka přijde jako blesk z nebe. Proto Ježíš učedníky varuje před ukvapeností (srov. 17,23) a říká jim, aby trpělivě zůstávali u své práce a tím méně, aby následovali ty, kteří budou mluvit o místech, kde se zjevil Syn člověka. Jeho příchod bude tak náhlý, že bude stejně „jako blesk z nebe“ viditelný všem. Nikdo ho nebude moci předpovědět a všichni ho uvidí najednou. V následujících verších 17,26–37 Ježíš učedníkům říká, v jakém stavu budou lidé, až Syn člověka přijde: budou jíst, pít, ženit se (srov. 17,26–30), zde není narážka na to, že se věnují obyčejným každodenním životem, ale že žijí pouze „vnější“ život. Verš 17,31 odráží velikou odlišnost světských zájmů od postoje očekávání Syna člověka – toto je ukázáno na příkladu Lotovy ženy, která chtěla zachránit své světské bohatství a tím dokázala, že není způsobilá pro záchranu (srov. 17,32). Takovýto člověk, který má větší starost o své věci nebo o svůj život, není způsobilý pro Boží království⁶⁶.

Znamení, která budou doprovázet příchod Syna člověka, jsou popisována ve 21. kapitole: „Budou znamení na slunci, na měsíci i na hvězdách, na zemi úzkost národů, bezradných nad hukotem a příbojem moře; lidé budou zmírat strachem a očekáváním toho,

⁶⁶ Srov. PLUMMER: op. cit., 406–408.

co přijde na (celý) svět, neboť hvězdný svět se zachvěje. A tehdy (lidé) uvidí Syna člověka přicházet v oblaku s velikou mocí a slávou. Až to začne, vzpřimte se a zdvihněte hlavu, protože se blíží vaše vykoupění.“ (21,25–28).

6.2.4 Soud nad nevěřícími městy

Ježíš ukazuje, že soud nad městy, která odmítají proroka hlásajícího Božího slovo a odmítají se obrátit, náleží pouze Bohu: „Sodomě bude v onen den lehčeji než takovému městu.“ (10,12). Města, která se neobrátní, dává do souvislosti se zkázou Sodomy – její zkaženost byla známá (srov. Gn 13,13; Iz 3,9; Ez 16,48.56), ale jejím hlavním hříchem bylo porušení pohostinnosti vůči Božím poslům (srov. Gn 19,1–23). Následná zkáza se stala varováním pro příští generace (srov. Dt 29,23; Iz 1,9; Jr 23,14; Pl 4,6)⁶⁷.

Po popisu znamení, podle kterých učedníci poznají, že Boží království je blízko (srov. 21,25–28), říká Ježíš: „Toto pokolení nepomine, dokud se všechno nestane. Nebe a země pominou, ale má slova nepominou.“ (21,32–33). Obrat „než se to vše stane“ se patrně vztahuje na všechny katastrofy dějin a „toto pokolení“ na všechny generace, které budou prožívat svou vlastní apokalypsu, tedy nejen na Židy nebo na dobu Ježíšovu. V kontrastu s pomíjivostí stvoření je zde uvedeno věčné Boží slovo⁶⁸.

6.2.5 Předpověď lotru po pravici

Mezi eschatologická proroctví lze zařadit i Ježíšovu předpověď konkrétnímu člověku – zločinci. Ten, když byl ukřižován spolu s Ježíšem, okřikl rouhání druhého: „Ani ty se nebojíš Boha? Vždyť jsi odsouzen ke stejnému trestu! My ovšem spravedlivě: dostáváme přece jen, jak si zasloužíme za to, co jsme spáchali, ale on neudělal nic zlého.“ (23,40–41). A dodal: „Ježíši, pamatuj na mě, až přijdeš do svého království.“ (23,42). Ježíš mu odpověděl: „Amen, pravím ti: Dnes budeš se mnou v ráji.“ (23,43). Použité slovo „trest“ by se dalo přeložit i jako soud, pak by se slova „ke stejnému trestu“ mohla chápat ve dvou variantách: všichni tři jsou odsouzeni ke stejnému trestu smrti nebo jsou všichni tváří v tvář soudu před Bohem: proto by bylo na místě bát se Boha (srov. 23,40). Zločinec mluví o Ježíšově nevině: „ale on neudělal nic zlého“ (23,41): srovnává vlastní skutky, za něž zasluhuje trest s Ježíšem, který neudělal žádný zlý čin⁶⁹.

⁶⁷ Srov. JOHNSON: op. cit., 188.

⁶⁸ Srov. MÜLLER: op. cit., 154.

⁶⁹ Srov. JOHNSON: op. cit., 391.

Smysl žádosti ve 23,42 je tento: zločinec nechce, aby Ježíš zázračně zasáhl a pomohl mu, nebo snad že by myslil na Kristův nastávající vstup do nebe. I on totiž věřil v mesiášské království na zemi, ve kterém bude Mesiáš slavnostně vládnout. Kromě toho je mu zřejmé, že Ježíš je nevinný a skutečně věří v jeho mesiášství. Usuzuje tedy, že se Kristus po vzkříšení vrátí a se slávou se ujme mesiášského království. A sem směřuje jeho žádost, ať na něj Ježíš vzpomene až přijde jako král vládnout na zemi. Ježíš mu na to odpovídá, že „ještě dnes“ s ním bude v ráji, ne až někdy v budoucnu, jak si to představuje⁷⁰.

⁷⁰ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 23,42–43; 269.

7 Prorocké postavy

7.1 Menší proroci

7.1.1 Zachariáš

První postavou, kterou Lukáš ve svém evangeliu představuje, je kněz Zachariáš. Patřil k osmé třídě z 24 kněžských tříd, které se střídaly v chrámě tak, že každá vykonávala týdenní službu dvakrát do roka⁷¹. S Alžbětou jsou popsáni jako manželé již pokročilého věku a skutečnost, že jsou bezdětní, nemůže být trestem Božím, protože oba žijí „spravedlivě před Bohem“ a „bezúhonně podle všech příkázání a nařízení Páně“ (1,6)⁷².

Při službě v chrámu se Zachariášovi zjevil anděl Gabriel a zvěstoval mu narození mimořádného dítěte – předchůdce Mesiáše. Protože neuvěřil andělovým slovům, oněmí až do dne, kdy se má proroctví naplnit (srov. 1,5–21). Ve chvíli, kdy je dítěti dáno jméno Jan, Zachariášovi se znovu vrací řeč a pod vedením Ducha svatého velebí Boha chvalozpěvem a pronáší prorocká slova o Janovi a Mesiáši (srov. 1,68–79).

7.1.2 Alžběta

Stejně jako Zachariáš, byla Alžběta také z kněžského rodu. Naplnilo se na ní proroctví anděla Gabriela. Podle jeho slov počala dítě a velebila Pána, že ji zbavil pohany mezi lidmi (srov. 1,23–25). Alžběta dostává prorockého ducha, aby mohla vyložit smysl toho, co se jí i Marii stalo (1,42–45). Její prorocký vhled je hluboký – ví, že Maria byla Bohem zvláště vyvolena, oslovuje ji „požehnaná tys mezi ženami“ (1,42). Alžběta také ví, aniž jí to kdo řekl, že je Maria těhotná, že její dítě bude mimořádné a že Ježíš bude významnější než Jan⁷³.

7.1.3 Simeon

Lukáš představuje Simeona jako proroka, který žil v Jeruzalémě (srov. 2,25). Pro proroka je Jeruzalém příznačný (srov. 13,33). Simeon byl „spravedlivý a bohabojný“ (2,25), těmito dvěma adjektivy je vyjádřeno, že byl svědomitý a zásadový, zejména v náboženských věcech. Simeon očekával „potěšení Izraele“: spása, kterou měl Mesiáš přinést, byla očekávána jako potěšení lidu (srov. Iz 40,1).

Simeon byl pod vlivem Ducha svatého – zjevil mu, že „neuzří smrt, dokud neuvidí Pánova Mesiáše“ (2,26), dovedl ho do chrámu, kam Marie s Josefem zrovna přinesli Ježíše

⁷¹ Srov. SCHÜRMAN: op. cit., 31.

⁷² Srov. MÜLLER: op. cit., 29.

⁷³ Srov. JOHNSON: op. cit., 61.

(srov. 2,27) a dal mu promlouvat prorockou řečí (srov. 2,29–32.34–35)⁷⁴. Jeho prorocká řeč k Ježíši je poděkováním za splněné osobní zaslíbení a zároveň vyjádření Ježíšova významu: „Nyní můžeš Pane, propustit svého služebníka v pokoji, neboť moje oči uviděly tvou spásu, kterou jsi připravil pro všechny národy: světlo k osvětlení pohanům a k slávě tvého izraelského lidu.“ (2,29–32). Po tomto chvalo zpěvu pronáší ještě další proroctví, týkající se Ježíšova působení (srov. 2,34–35).

7.1.4 Anna

Lukáš nejprve říká, že Anna existuje, potom popisuje její život a charakter a nakonec její přítomnost při příležitosti, kdy je Ježíš přinesen do chrámu (srov. 2,36–38). Její přesný popis (srov. 2,36–37) ukazuje na to, že látku pro sepsání tohoto příběhu evangelista pravděpodobně získal od Marie samotné. Simeon byl veden do chrámu pod vlivem Ducha, Anna zde přebývá stále (srov. 2,37). Simeon když uviděl Mesiáše, zatoužil po smrti (srov. 2,29), zdá se, že Anna spíše dostala novou chuť do života⁷⁵ (srov. 2,38).

Anna je již předem popsána jako „prorokyně“. Byla ženou, kterou inspiroval Bůh, aby zjevovala jeho vůli ostatním. Anna se stala vdovou po sedmiletém manželství a již se více nevdala. Navzdory svému vysokému věku stále přebývá v chrámě a tráví mnoho času modlitbami. Přišla právě ve chvíli, kdy byla Svatá rodina v chrámě. Anna poznává v Ježíši „vykoupení Jeruzaléma“, velebí Boha a vypráví všem o tomto dítěti (srov. 2,38).

7.2 Jan Křtitel

Anděl Gabriel předpovídá Zachariášovi, že jeho syn Jan „bude plný Ducha svatého“ (1,15). Jan je prorokem už od mateřského lůna: naplněný Duchem pozná mesiášskou důstojnost Mariina dítěte a „poskočí“ radostí. Jan se zde projevuje jako prorok v souladu s andělovou předpovědí tím, že Ježíše poznává (srov. 1,41).

Verš 1,17 mluví o tom, že v Janovi povstane velký prorok: „Půjde (...) v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k dětem“. Tato slova se shodují se slovy o proroku Eliášovi v Mal 3,24⁷⁶: „On obrátí srdce otců k synům a srdce synů k otcům“. Podle tohoto proroctví bude Jan Křtitel velký stejně jako byl Eliáš. Jan nese rysy Eliášovy podoby (srov. 4,25–26; 7,11–16) a také symboliku spojovanou s Jeremiášem (srov. 1,15). Lukáš chce dokázat, že Jan stojí v řadě prorockých postav a Bůh skrze něj „navštěvuje svůj lid“

⁷⁴ Srov. PLUMMER: op. cit., 66–67.

⁷⁵ Srov. tamtéž, 71–73.

⁷⁶ Srov. HÜHN: op. cit., 47.

(1,68), stejně jako před ním Mojžíš a po něm Ježíš. Jan je označen za proroka, který sděluje „Boží slovo“ (3,6) a hlásá „radostnou zvěst“ (3,18). Lukáš zde také podává obsah Janovy prorocké služby: je učitelem mravnosti, který požaduje skutky, jež odpovídají obrácení⁷⁷.

Jan hlásá „křest pokání, aby byly odpuštěny hříchy“ (srov. 3,3). Dále napomíná a vybízí: „Přinášejte tedy plody hodné obrácení! Nezačínejte si zase namlouvat: 'Naším otcem je Abrahám!', neboť vám říkám: Bůh může (oživit) tyhle kameny a Abrahámovi z nich udělat děti. Sekera je už také přiložena ke kořenu stromů; každý strom který nenese dobré ovoce, bude poražen a hosen do ohně!“ (3,7–9). K odpuštění vin a k dosažení přízně u Boha se nedá dojít odvoláním na příbuznost s Božím miláčkem Abrahámem, ale jsou nutné osobní skutky upřímného pokání a změna života podle Boží vůle⁷⁸. Ve verši 3,9 ohlašuje Jan soud nad lidem: soud na základě skutků.

Jana Křtitele vyhledávají zástupy, které se od něj nechávají pokřtít (srov. 3,7), jim také adresuje své kázání: hrozí Božím soudem (srov. 3,7–9), uvádí praktické příklady jednání, které odpovídají výzvě „obraťte se“ (srov. 3,10–14), hlásá příchod Mesiáše (srov. 3,15–17). Kolem Jana Křtitele se vytváří okruh učedníků (srov. 7,18)⁷⁹.

Lid ho na základě jeho kázání považuje za Mesiáše, Jan tuto roli popírá a hlásá příchod někoho většího než je sám (srov. 3,2–20): „Já vás křtím vodou. Přichází však mocnější než já; jemu nejsem hoden ani rozvázat řemínek u opánek. On vás bude křtít Duchem svatým a ohněm.“ (3,16).

Ježíš sám mluví zástupům o Janu Křtiteli: Jan není rákos zmítaný větrem, není ani oblečený do jemných šatů, Jan je prorok, dokonce více než prorok: posel, který připravuje Mesiáši cestu (srov. 7,24–27): „Já posílám svého posla před tvou tvář, aby připravil cestu před tebou.“ (7,27) – jak zní proroctví v Mal 3,1 a Ex 23,20. Důstojností úřadu nebyl ve Starém zákoně nikdo větší než Jan Křtitel. Proroci totiž viděli vykupitele jen zdáli, jako osobu a budoucí událost, kdežto Jan směl už přímo prstem ukázat na Ježíše, „Beránka, který snímá hříchy světa.“⁸⁰

Způsob, jakým skončila Janova služba, je velmi symbolický: ohlásil Ježíšův příchod a vyzýval lidi, aby se na něj připravili (srov. 3,4–6); Herodes se však odmítá obrátit, rozhodne se Jana umlčet a zavře ho do vězení (srov. 3,19–20). Lukáš tímto naznačuje, že Janova úloha je skončena a začíná psát o Ježíšově veřejné činnosti. Oba proroci se setkají už jen na dálku na začátku 7. kapitoly.

⁷⁷ Srov. JOHNSON: op. cit., 56; 88–89.

⁷⁸ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 4,9; 23.

⁷⁹ Srov. MÜLLER: op. cit., 44–45.

⁸⁰ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 11,11–13; 51,53.

Zmínka o stětí Jana Křtitele je uvedena ve verši 9,9.

7.3 Ježíš

7.3.1 Prorok – Mesiáš

Lukáš ukazuje Ježíše jako největšího z proroků – očekávaného Mesiáše, a to hned od prvních kapitol: on je Syn Nejvyššího (srov. 1,32), „Spasitel“ (2,11), spása pro všechny národy (srov. 2,30–31). Všichni starozákonní proroci jsou jeho předobrazem.

Sám Ježíš o sobě mluví jako o prorokovi, když prohlašuje, že „žádný prorok není vítáný ve svém domově“ (4,24) a přirovnává se k prorokům Eliášovi a Elizeovi. Eliáš byl poslán Hospodinem k vdově z pohanského národa (srov. 1 Kr 17,8nn), Elizeus zázračně uzdravil Námána, taktéž z pohanského národa, z malomocenství (srov. 2 Kr 5,1–14).

V prvním veřejném Ježíšově kázání se ukazuje jeho podobnost s Mojžíšem. Mojžíš sestupuje z hory a předává lidem Tóru (srov. Ex 19,20–23,33), jedná zde více jako prorok než jako zákonodárce. Ježíš též sestupuje z hory, kde ustanovil Dvanáct (srov. 6,17) a nato vyslovuje podmínky pro přijetí do Božího království, které ohlašuje. Pro ty, kdo se k němu už připojili, formuluje normy chování, které platí pro život v Božím společenství⁸¹.

V sedmé kapitole Ježíš uzdravuje setníkovu služebníka (srov. 7,2–10) a křísí z mrtvých jediného syna vdovy (srov. 7,13). „Všech se zmocnila bázeň, velebili Boha a říkali: ‚Veliký prorok povstal mezi námi‘ a ‚Bůh navštívil svůj lid‘“ (7,16). Prvním výrokem je Ježíš přirovnán k prorokům, kteří křísili z mrtvých – Eliáš (viz 1 Kr 17,17–24) a Elizeus (viz 2 Kr 4,18–37)⁸², ve druhém výroku můžeme sledovat analogii Zachariášovy řeči: „Pochválen buď Hospodin, Bůh Izraele, neboť navštívil a vykoupil svůj lid.“ (1,68). V Ježíši povstává velký prorok a Bůh skrze něj navštěvuje svůj lid – ty, kteří jsou mimo společenství – zde pohanského setníka a vdovu.

Jan Křtitel se ve vězení dozvídá od svých žáků, že Kristus dělá zázraky, ale za Mesiáše že se dosud veřejně neprohlásil, dokonce káral ty, kdo ho tak jmenovali (srov. 4,41). Jan se chce tuto skutečnost od Ježíše veřejně dozvědět, proto za ním posílá s dotazem: „Ty jsi ten, který má přijít, anebo máme čekat jiného?“ (7,19). Ježíš to potvrdí nepřímou. Poukáže na to, jak se na něm naplňují slova proroka Izaiáše 35,5–6; 61,1, který právě takové zázraky připisuje budoucímu Mesiáši. „Ten, který má přijít“ byl mezi židy ustálený výraz pro Mesiáše⁸³.

⁸¹ Srov. JOHNSON: op. cit., 131.

⁸² Srov. MÜLLER: op. cit., 76.

⁸³ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 11,3; 51.

Údělný kníže Herodes uslyšel o všem, co se dělo kolem Ježíše, a nevěděl, co si o tom má myslet (srov. 9,7), někteří o Ježíši říkali, že je to Jan vzkříšený z mrtvých, jiní, že se objevil Eliáš, jiní, že vstal některý dávný prorok (srov. 9,7–8).

Při Ježíšově proměnění na hoře (srov. 9,28–36) je symbolická přítomnost dvou velkých proroků: Mojžíše a Eliáše. Proroka, který „povstane“ (srov. 7,16) zaslubuje Dt 18,15–19: „Hospodin povolá proroka z tvého středu“⁸⁴. Mojžíš i Eliáš prožili Boží přítomnost na posvátné hoře (srov. Ex 24,15–18; 1 Kr 19,8–13). Přítomnost Mojžíše a Eliáše má u Lukáše potvrdit Ježíšovu identitu proroka, kterého „Bůh vzbudil“, aby „navštívil svůj lid“ (srov. 7,16). Lukášova zpráva předkládá narážky z předchozího vyprávění přímočařeji než ostatní evangelisté a ukazuje směrem k Jeruzalému, kde Ježíš dovrší svůj příchod. Závěrečný příkaz „toho poslouvejte“ (9,35) může být úmyslnou narážkou na Dt 18,15: „Hospodin, tvůj Bůh, ti povolá z tvého středu, z tvých bratří, proroka (...) . Jeho budete poslouchat (...)“⁸⁵.

Další přirovnání Ježíše k proroku Mojžíšovi nalezneme v 11,20: „Jestliže však vyháním zlé duchy prstem Božím, pak už k vám přišlo Boží království.“ Když Áron na Mojžíšův příkaz překoná čaroděje, musejí všichni doznat: „toto je Boží prst“ (Ex 8,19). Árona posílá Mojžíš, kterého poslal Bůh. Stejně tak 72 učedníků posílá Ježíš, kterého poslal Bůh. Přijetí či odmítnutí proroka znamená přijetí či odmítnutí Boha⁸⁶.

Ježíš v řeči k zástupům vyslovuje pokárání nad lidem, že si přejí vidět znamení (srov. 11,29): sám Ježíš je přece tím znamením; viz 2,35. Pro vysvětlení vybírá Ježíš starozákonní postavu Jonáše proto, aby ukázal, jak byl Jonáš svým kázáním znamením pro obyvatele Ninive (srov. Jon 1–4) stejně jako je nyní Ježíš svým kázáním znamením pro lid toto pokolení. „A zde je přece někdo více než Jonáš.“ (11,32). Lukáš se nevěnuje symbolice tří dnů v břiše velryby jako paralele s Ježíšovou smrtí a zmrtvýchvstáním jako Matouš, ale svou pozornost zaměřuje přímo na Jonášovu specifickou prorockou funkci: kázání Božího slova.

Lukáš vidí v Kristovi „syna Adamova, Syna Božího“ (3,38), vítěze nad pokušením, pravého Adama, který přemohl pokušitele⁸⁷.

⁸⁴ Srov. HÜHN: op. cit., 56.

⁸⁵ Srov. JOHNSON: op. cit., 173–175.

⁸⁶ Srov. tamtéž, 202; 204.

⁸⁷ Srov. DUFOUR LÉON: op.cit., 4.

7.3.2 Plnost Ducha svatého

Když byl Ježíš pokřtěn, sestoupil na něj Duch svatý (srov. 3,21). Bůh rozhodl, že se mesiášská doba otevře jeho křtem, Kristus se v tom podrobil vůli Otce. Bůh slavnostně uvádí Vykupitele v jeho mesiášský úřad⁸⁸: „Ty jsi můj milovaný Syn, v tobě mám zalíbení!“ (3,22).

Ježíš je „plný Ducha svatého“ (4,1), u Lukáše jde o typický znak prorocké postavy (srov. 1,15.41.67). Tentýž Duch, který přivedl Simeona do chrámu (srov. 2,27), vede Ježíše na poušť.

Na počátku Ježíšova veřejného působení znovu slyšíme, že jedná „v síle Ducha“ (4,14). Slova proroka Izaiáše, které Ježíš vztahuje na sebe (srov. Iz 58,6; 61,1–2), mluví o tom, že je přímo „pomazán Duchem“: „Duch Páně je nade mnou, proto mě pomazal, poslal mě, abych přinesl chudým radostnou zvěst, abych vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil milostivé léto Páně.“ (4,18–19). Ježíše vidíme skrze tento text jako Mesiáše a Proroka. Lukášův kontext silně navozuje myšlenku, že toto pomazání (srov. 4,18) je křest (srov. 3,21–22). Řecké sloveso „χρίω“ (*pomazat*) souvisí s „Χριστός“ (*Mesiáš*), takže Lukášovo pojetí Mesiáše je zcela doslovné⁸⁹.

Ježíš povzbuzuje k vytrvalé modlitbě a také, aby všichni prosili o Ducha svatého: „Jestliže tedy vy, třebaže jste zlí, umíte dávat svým dětem dobré dary, čím spíše nebeský Otec dá Ducha svatého těm, kdo ho prosí!“ (11,13).

7.3.3 Poznání Boží vůle a naplňování poslání

Narozdíl od překvapených rodičů dvanáctiletý Ježíš ví, že „musí být v tom, co je jeho Otce“ (srov. 2,41–50).

Je poslán, aby „přinesl chudým radostnou zvěst“ (4,18) zde je použito sloveso εὐαγγελίζω⁹⁰, u Lukáše charakteristické pro vyjádření prorocké zvěsti. Sloveso ἀποστέλλω⁹¹ v tomto verši znamená *poslat s pověřením*.

Ve verši 4,24 začíná Ježíš slovy: „Amen, amen, pravím vám“, je to jeho typické úsloví. Výraz „amen“ je odpovědí na řeč druhého (ve smyslu „ať se stane“ nebo „ano“)

⁸⁸ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 4,11; 23.

⁸⁹ Srov. JOHNSON: op. cit., 101.

⁹⁰ Zvěstovat, hlásat; hlásat radostnou zvěst. In: TICHÝ: op. cit., 71.

⁹¹ Poslat, rozeslat, odeslat, vyslat. In: TICHÝ: op. cit., 21.

a dodává se nakonec. Evangelia ukazují, že Ježíš stvrzuje svou řeč předem, což je neklamné znamení prorockého sebevědomí⁹².

Ježíš vysvětluje farizeům, co je jeho posláním v 5,32: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem povolat k obrácení spravedlivé, ale hříšníky.“ Ježíš přichází povolat k obrácení, tato prorocká výzva vyžaduje radikální změnu života.

V prvním verši osmé kapitoly „potom chodil od města k městu, od vesnice k vesnici“ (8,1) můžeme sledovat naplnění Ježíšova kazatelského plánu: „Také jiným městům musím hlásat radostnou zvěst o Božím království, protože k tomu jsem byl poslán.“ (4,43).

„Když se přibližovala doba, kdy měl být vzat (vzhůru), pevně se rozhodl jít do Jeruzaléma.“ (9,51). Použité slovo „ἀνάληψις“ znamená *vzetí (vzhůru, do nebe)*. Tímto slovem je naznačena jeho smrt, zmrtvýchvstání a nanebevstoupení⁹³. Ježíš jako prorok předvídá svůj úděl, ale vidíme, že má zároveň jakoby možnost volby; sám se pro něj rozhoduje, doslova „utvrdil svou tvář, že půjde do Jeruzaléma“ („καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ“). Sloveso στηρίζω může mít tyto významy: *posílit, upevnit, zaměřit, upřít zrak, pevně se rozhodnout*. Vidíme zde naplnění proroctví z knihy proroka Ezechiela 21,7–8: „Synu člověka, utvrd' svou tvář na Jeruzalém, pohlédni na jeho svatyně a prorokuj proti zemi izraelské“⁹⁴. (Srov. „οὐκ ἐνδέχεται σου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὰ ἅγια αὐτῶν καὶ προφητεύσεις ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ“).

Ve verši 13,33 je použita neosobní vazba *s δεῖ* (= *je třeba*) spolu s *οὐκ ἐνδέχεται* (= *není možné*), která vyjadřuje nutnost naplnění z hlediska Božího plánu: Ježíšova činnost se proto jeví jako jednání v rámci Božské vůle. Ježíš bude pokračovat do Jeruzaléma, protože jeho prorockým údělem je, aby tam zemřel a žádné lidské úklady tomu nezabrání⁹⁵.

V podobenství o Božím milosrdenství v 15,11–32 lze vztáhnout postavu staršího syna na farizeje, kteří se odmítají obrátit: právě farizeům jsou tato tři podobenství adresována, Lukášův úvod je současně i výkladem podobenství: „Přicházeli k němu sami celníci a hříšníci, aby ho slyšeli. Farizeové a učitelé Zákona mezi sebou reptali: „Přijímá hříšníky a jí s nimi.“ (15,1–2). Tyto příběhy jsou určeny těm, kteří nemohou snést, že

⁹² Srov. JOHNSON: op. cit., 102.

⁹³ Srov. Nový zákon, op. cit., pozn. k 10,51; 217.

⁹⁴ Volný překlad. ČEP: „Lidský synu, postav se proti Jeruzalému a vynes věštbu proti svatyním a prorokuj proti izraelské zemi.“ (Ez 21,7).

⁹⁵ Srov. JOHNSON: op. cit., 237.

prorok přijímá hříšníky; právě Otcova milosrdná láska posílá Ježíše s úkolem: znovu každého nalézt a všechny otevřeně přijmout⁹⁶.

Když se zmrtvýchvstalý Ježíš zjevuje učedníkům, říká jim: „To je smysl mých slov, která jsem k vám mluvil, když jsem ještě byl s vámi: že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v Mojžíšově Zákoně, Prorocích i v Žalmech.“ Tehdy jim otevřel mysl, aby rozuměli Písmu. Řekl jim: „Tak je psáno: Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých a v jeho jménu bude hlásáno pokání, aby všem národům, počínajíc od Jeruzaléma, byly odpuštěny hříchy.“ (24,44–47).

7.3.4 Hlásání Božího slova

Úvodní část Ježíšova kázání (srov. 6,17–35) má silně prorocký charakter. Prorok –Mesiáš, pomazaný Duchem, vyhlásil radostnou zvěst chudým a vyslovil „běda“ proti boháčům. Jako normu pro obnovený Boží lid prohlásil radikální přikázání lásky. V závěru sdělil, že měřítkem lidských vztahů je Boží milosrdenství projevené všem⁹⁷.

Ježíšovo podobenství o rozséváči vypráví o správném slyšení Božího slova. Lukáš si s ním dal velkou práci – zkomponoval ho do rámce, který pomáhá příběh osvětlit a doplnit. Kapitolu začíná veršem o Ježíši: „kázal a hlásal radostnou zvěst o Božím království“ (8,1), ze kterého můžeme vidět, že se toto podobenství vztahuje přímo na Ježíšovu osobu. Podobenství uzavírá Ježíšovým prohlášením, kdo je jeho příbuzný: „Moje matka a moji příbuzní jsou ti, kdo slyší a plní Boží slovo.“ (8,21). Tento verš připomene, co jsme již od Lukáše slyšeli: že Maria skutečně Boží slovo slyší a uchovává je (srov. 1,45 a 2,51). Ježíš tímto výrokem neodmítá svou rodinu, ale rozšiřuje své přijetí na všechny, kdo ho hledají a přijdou za ním⁹⁸. Z příběhu o rozséváči vyčteme Ježíšovu předpověď, že na ty, kdo jeho slovo uslyší, přijde doba pokušení (srov. 8,13).

Lukáš zařazuje text 11,27–28, aby opakoval důležitý závěr Ježíšova učení: jistá žena ze zástupu chválí Ježíšovu matku, Ježíš přijímá toto blahořečení, ale hned ho obrací ve vyšší smysl⁹⁹: „Spíše jsou blahoslavení ti, kdo slyší Boží slovo a zachovávají ho.“ (11,28). Nestačí přijímat Ježíše jako osobu nebo mu vzdávat chválu tím, že pochválíme jeho matku. Ježíš je prorok, který říká Boží slovo. Náležitou odpovědí není obdiv k němu jako k osobě, ale „slyšet a zachovávat Boží slovo“¹⁰⁰.

⁹⁶ Srov. JOHNSON: op. cit., 259–261.

⁹⁷ Srov. tamtéž, 136.

⁹⁸ Srov. tamtéž, 151; 155.

⁹⁹ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 11,28; 223.

¹⁰⁰ Srov. JOHNSON: op. cit., 207.

7.3.5 Znalost budoucnosti

Na začátku páté kapitoly projevuje Ježíš svou prorockou moc, když rybářům, kteří se marně namáhali celou noc, předpovídá zázračný rybolov (srov. 5,2–10).

Ježíš předpovídá své utrpení (srov. 9,20–22.44; 17,25; 18,31–34) – ví o své nadcházející smrti a vzkříšení a od 9,51 „směřuje k Jeruzalému“, neboť „není možné, aby prorok zahynul mimo Jeruzalém“ (13,33).

Učedníci, které Ježíš poslal do protější vesnice s pověřením, aby mu přivedli oslátka, které tam naleznou (srov. 19,29–30), „nalezli všechno tak, jak jim řekl.“ (19,32). Stejně tak i později, kdy Ježíš posílá Petra a Jana a dává jim pokyny, aby připravili velikonočního beránka (srov. 22,7–8): „Jakmile vejdete do města, potká vás člověk, který ponese džbán vody. Jděte za ním do domu, do něhož vejde, a řekněte hospodáři domu: ‚Mistr ti vzkazuje: Kde je večeřadlo, v kterém bych mohl se svými učedníky jíst velikonočního beránka?‘ On vám ukáže velkou horní místnost opatřenou lehátko; tam připravte večeři!“ Odešli a našli všechno tak, jak jim řekl.“ (22,10–13).

Při ustanovení poslední večeře Ježíš říká, že bude zrazen: „Hle, u mě na stole je však ruka mého zrádce! Syn člověka sice jde svou cestou, jak je určeno, ale běda tomu člověku, který ho zradí!“ (22,22) a v Getsemanské zahradě říká: „Jidáš, políbením zrazuješ Syna člověka?“ (22,48).

7.3.6 Mocné činy z božské moci

Lukáš chce i u Ježíše ukázat, v čem spočívá jeho služba jako proroka: má božskou moc, proto může uzdravovat slovem (srov. 5,13.20) i dotykem (srov. 5,13). Jeho činy přitahují zástupy (srov. 5,15) a jeho divy vyvolávají bázeň a úžas (srov. 5,26).

Uzdravením setníkovy služebníka vidíme, že Ježíšova moc působí uzdravení i na dálku (srov. 7,6–8.10). Setník ví, co zmůže slovo a jak působí rozkaz (srov. 7,8): kdo má právo rozkazovat, dosáhne všeho, co nařídí. Tím spíše to může dokázat takový divotvůrce jako Ježíš¹⁰¹.

Další z mnoha Ježíšových zázraků je utišení bouře a vyhnání zlých duchů z posedlého. Lukáš tak doplňuje prorokovo zvěstování slovem o mocné zvěstování činem: Ježíšovu příkazu se podrobují přírodní síly (srov. 8,24) i zlí duchové (srov. 8,29)¹⁰². Následné vyprávění o uzdravení ženy s krvotokem (srov. 8,43–48) a o vzkříšení dcery Jairovy (srov. 8,41–42.49–56), má cosi společného: na jedné straně je zde Ježíšova

¹⁰¹ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 8,9; 41.

¹⁰² Srov. MÜLLER: op. cit., 85.

uzdravující moc, na straně druhé silná víra, která je předpokladem pro uzdravení ženy i vzkříšení dívky.

Ježíš všechny tyto zázraky koná mocí a silou Ducha. Sám Lukáš identifikuje tyto činnosti jako „hlásání radostné zvěsti o Božím království“ (4,43). Konání zázraků potvrzuje Mesiášovo poselství i jeho prorockou identitu a dokazuje, že v jeho činech Bůh vskutku navštívil lid (srov. 24,19). Právě těmito „znameními a zázraky“ se definuje prorocká autorita¹⁰³. Samotní zlí duchové vědí, kdo Ježíš je: „Svatý Boží“ (4,34), „Syn Boží“ (4,41) nebo „Mesiáš“ (4,41).

Ježíšovo mocné působení shrnuje například jeden z učedníků, který putuje po Ježíšově smrti do Emauz: „Ježíše z Nazareta, který byl prorok, mocný činem i slovem před Bohem i přede vším lidem, naši velekněží a přední mužové odsoudili k smrti a ukřižovali.“ (24,19–20).

7.3.7 Znalost lidských srdcí

Když se jistá hříšnice dozvěděla, že Ježíš je v domě jednoho farizea, vyhledala ho, přinesla nádobu drahocenného oleje, začala líbat Ježíšovy nohy, mazat je olejem, smáčet slzami a utírat svými vlasy (srov. 7, 37–38). „Farizeus si pomyslel: ‚Kdyby to byl prorok, poznal by, kdo a jaká je to žena, která se ho dotýká – že je to hříšnice!‘“ (7,39). Farizeus očekává, že Ježíš jako prorok bude vidět do lidského srdce. Z následujících veršů zjistíme, že Ježíš má prorocký vhled nejen do jeho myšlenek, na které přímo odpovídá: „Ježíš mu na to řekl“ (7,40), ale zná i srdce ženy – ví o její hříšnosti i vidí její velikou víru a lásku. Žena projevuje tuto lásku, protože jí bylo odpuštěno mnoho hříchů. Ježíš jí zvěstuje Boží odpuštění a propouští v pokoji (srov. 7,47–50).

Ježíš čte myšlenky farizejů (srov. 5,22), kteří o něm přemýšlejí poté, co uzdravil ochrnutlého a zvěstoval mu odpuštění hříchů.

Další zmínka o Ježíšově prorocké schopnosti číst lidem v srdci je v 9,47. Ježíš poznal, že se učedníci baví o tom, kdo z nich je největší: „Ježíš věděl, o čem v srdci uvažují.“ (9,47).

Při vyprávění o těch, kteří Ježíše zkoušeli, opět slyšíme potvrzení Ježíšovy prorocké moci: „on však znal jejich myšlenky“ (11,17).

¹⁰³ Srov. JOHNSON: op. cit., 107.

V chrámu vidí Ježíš, jak vdova dává halěř do pokladnice (srov. 21,1–4) a říká: „Tato chudá vdova dala víc než všichni ostatní. Ti všichni totiž dali darem ze svého nadbytku, ona však ze svého nedostatku dala všechno, co měla na živobytí.“ (21,3–4).

7.3.8 Prorocké vize

Ježíš učedníkům vypráví o svém prorockém vidění: „Viděl jsem satana padnout jako blesk z nebe.“ (10,18). Možný výklad tohoto verše je následující: „Po celou tu dobu, co učedníci vyháněli ďábly, viděl Kristus ve své vševědoucnosti, jak se kácí satanův trůn, a to tak rychle a nezadržitelně, jako když sjede blesk z oblohy.“¹⁰⁴

Ježíšova prorocká řeč o ohni: „Oheň jsem přišel vrhnout na zem, a jak si přeji, aby už vzplanul!“ (12,49) nabízí několik výkladů, např. tento¹⁰⁵: „oheň“ = svatý zápal pro spásu duší. Obraz připomíná učedníky, kteří jako reakci na nepřijetí Ježíše na nocleh v samařské zemi, chtějí seslat oheň z nebe a Samařany zahubit (srov. 9,52–55). Pochopíme-li tento výrok na základě prorockého pozadí, pak Ježíš chce eschatologický soud. V této souvislosti můžeme vidět verš 3,9: „strom, který nenese dobré ovoce, bude poražen a hozen do ohně“. O ohni však Lukáš píše také ve spojitosti s darem Ducha (srov. 3,16)¹⁰⁶.

Ježíš vyzývá zástupy k obrácení než bude pozdě. Výroky o ohni, který si Ježíš přeje vrhnout na zem, a o křtu, kterým musí projít, jsou dost temné a nechávají otevřenou otázku přesného smyslu: mohou se týkat nadcházejícího soudu Syna člověka (srov. 12,40), nebo eschatologického daru Ducha v ohni o Letnicích (srov. Sk 2,3). V obojím případě Ježíšovo prohlášení jeví prorocký žár a naléhavost¹⁰⁷.

7.3.9 Hluboký vztah s Otcem

V desáté kapitole Lukáš ukazuje Ježíše, jak se modlí, jak říká Bohu „Otče“ a jak se ztotožňuje s jeho cestou k uskutečňování Božího království (srov. 10,21). Modlitbu uzavírá slovy, že nikdo nezná Otce, jedině Syn a ten, komu jej Syn zjeví (srov. 10,22). Proto se ho učedníci, když ho znovu vidí při modlitbě, ptají, jak se mají modlit. Modlitba, kterou Ježíš předává svým učedníkům (srov. 11,2–4) dokládá jeho prorocké poslání, neboť ukazuje, že to, co hlásá a koná, vyjadřuje nejhlubší realitu jeho vlastního vztahu k Bohu¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Nový zákon: op. cit., pozn. k 10,18; 219.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, pozn. k 13,49; 231.

¹⁰⁶ Srov. JOHNSON: op. cit., 227.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, 228.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, 199–200.

Ježíš se k Otci modlil při svém křtu, kdy se otevřelo nebe a ozval se Otcův hlas: „Ty jsi můj milovaný Syn, v tobě mám zalíbení.“ (3,22). Často odcházel na pustá místa a tam se modlil (srov. 5,16; 9,18; 11,1). Celou noc strávil v modlitbě před vyvoláním Dvanácti (srov. 6,12). Apoštoly Petra, Jana a Jakuba vzal na horu, aby se tam modlil (srov. 9,28) a když se modlil, nabyla jeho tvář nového vzhledu a jeho roucho bělostně zářilo (srov. 9,29). Při poslední večeři Ježíš pronesl děkovnou modlitbu (srov. 22,40–45). Při svém ukřižování prosil Otce, aby odpustil těm, kteří zavinili jeho smrt (srov. 23,34) a když umíral, do rukou Otce odevzdal svého ducha (srov. 23,46).

7.3.10 Ustanovení nové smlouvy – eucharistie

Před svým utrpením chce Ježíš jíst s Dvanácti pesachovou večeří, je to večeře na rozloučenou s Ježíšem, zároveň zde ale předjímá svou následnou výkupnou oběť a dává apoštolům moc a příkaz jeho oběť zpřítomňovat: „Potom vzal chléb, vzdal díky, lámal ho a dával jim se slovy: ‚To je mé tělo, které se za vás vydává. To konejte na mou památku.‘ Stejně tak vzal i kalich, když bylo po večeři, a řekl: ‚Tento kalich je nová smlouva (zpečetěná) mou krví, která se za vás prolévá.‘“ (22,19–20).

Ježíš proměňuje chléb ve své tělo, které se vydává „za vás“ ve smyslu zástupné smírné oběti (srov. Iz 53,10–12). Slova o významu kalicha odkazují k nové smlouvě (srov. Jr 31,31–34), která podle Ex 24,8 bude určovat nový vztah k Bohu v poslední době. Krev se vylévá „za vás“, jako smírná oběť „za mnohé“. Opakování této Ježíšovy hostiny, konané apoštoly, má uchovávat živou Ježíšovu památku a tím uskutečňovat jeho reálnou přítomnost v obci¹⁰⁹.

7.3.11 Nutnost utrpení, zavržení, smrti a vzkříšení

Ježíšovým sporem se zákoníky a farizeji ukazuje Lukáš, jak se při Ježíšově „cestě směrem k Jeruzalému“ (srov. 9,51) stupňuje nepřátelství mezi ním a židovskými učiteli. Tento spor Lukáš předjímá svou poznámkou v 7,29–30: „Všechn lid, který mu naslouchal, ba i celníci, dali Bohu za pravdu tím, že přijali Janův křest. Farizeové a znalci Zákona však pohrdli úmyslem, který Bůh s nimi měl, a nedali se od něho pokřtít.“ Farizeům Ježíš vytýká rozdíl mezi vnějšími činy a vnitřním směřováním (srov. 11,37–44) a zákoníkům nesnesitelné požadavky na lid, které sami nenesou, a nepřijetí proroků, dokonce souhlas s jejich zabíjením tím, že jim stavějí náhrobky (srov. 11,45–52).

¹⁰⁹ Srov. MÜLLER: op. cit., 157–158.

Farizeové přišli k Ježíšovi se vzkazem, ať odjede, že se ho Herodes chystá zabít (srov. 13,31). Ježíš mu v odpověď vzkazuje: „Vyháním zlé duchy a uzdravuji dnes a zítra, a třetího dne dosáhnu svého cíle. Avšak dnes, zítra a pozítří musím pokračovat v cestě, protože není možné, aby prorok zahynul mimo Jeruzalém.“ (13,32–33). Smysl Ježíšovy odpovědi je tento¹¹⁰: ať Herodes dělá, co chce, já musím své mesiášské poslání konat po celou dobu určenou Otcem. Ještě krátký čas budu působit. Teprve pak odtud odejdu, a to do Jeruzaléma, kde už tolik proroků zahynulo. Symbolika tří dnů v 13,32 může být chápána takto¹¹¹: 1) tři nynější dny, 2) tři roky vyučování a služby, 3) dlouhý čas, 4) krátký čas, 5) určený čas. Přičemž poslední možnost je i pravděpodobným výkladem: Mesiášova cesta je předem určená a nebude zkrácena nebo změněna na základě hrozeb od Heroda. Slova „třetího dne“ (13,32) mohou být vysvětlena i jako předpověď Ježíšova zmrtvýchvstání¹¹².

Závěrem 13. kapitoly Lukáš zachycuje Ježíšův nárek nad Jeruzalémem (srov. 13,34): „Jeruzaléme, Jeruzaléme! Zabíjíš proroky a kamenuješ ty, kdo jsou k tobě posláni.“ Již jsme slyšeli odkaz na krev proroka, kněze Zachariáše (srov. 11,51), o zabíjení proroků v Jeruzalémě mluví Jeremiáš v Jr 26,20–23 a kamenování jako trest smrti je doloženo v 1 S 30,6 nebo 1 Kr 12,18;21,13.

Podobenství o zlých vinařích (srov. 20,9–19) je možné vyložit takto¹¹³: Vinice je jako izraelský národ (srov. 20,9). Služebníci, které hospodář (Bůh) posílal k nájemcům, byli proroci, ale mnohým z nich se vedlo tak, jak je uvedeno v podobenství (srov. 20,10–12). Naposled přichází Boží Syn, ale nepochodí lépe: nevděčný izraelský národ odmítne i jeho a nakonec ho zabije (srov. 20,13–18).

Ježíš ví, že jako Mesiáš musí mnoho trpět. Když se ptá učedníků, za koho ho pokládají, a Petr odpovídá, že za Božího Mesiáše, důrazně jim prikazuje o tom pomlčet a dodává: „Syn člověka bude muset mnoho trpět, bude zavržen od starších, velekněží a učitelů Zákona, bude zabit a třetího dne bude vzkříšen.“ (9,20–22).

Při třetí předpovědi svého utrpení Ježíš říká: „Teď jdeme do Jeruzaléma. Tam se splní všechno, co napsali proroci o Synu člověka: Bude totiž vydán pohanům, bude posmíván, ztýrán a poplíván, zbičují a zabijí ho, ale třetího dne vstane.“ (18,31–34).

Učedníkům putujícím do Emauz říká zmrtvýchvstalý Ježíš: „Jak jste nechápaví a váhaví uvěřit tomu všemu, co mluvili proroci! Což to všechno nemusel Mesiáš vytrpět, a tak vejít do své slávy?“ (24,25–26).

¹¹⁰ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k 13,32–33; 233.

¹¹¹ Srov. PLUMMER: op. cit., 349–350.

¹¹² Srov. MÜLLER: op. cit., 124.

¹¹³ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k Mt 22,34nn; 87.

7.4 Učedníci

7.4.1 Povolání

Prorok Ježíš svými skutky a slovy způsobil v Izraeli rozdílné reakce: vydědenci z lidu přijali jeho samého i jeho zvěst a stali se jeho učedníky. Kolem tohoto proroka se začíná shromažďovat Izrael obnovený pokáním. Avšak izraelští vůdci proroka zavrhnou. Kdo budou vůdci nového lidu? Než se prorok vydá na svou velkou cestu do Jeruzaléma na svou smrt, začíná připravovat nové vůdce pro obnovený Izrael. Ježíš připravuje Dvanáct, své nejbližší následovníky, aby tuto úlohu přijali¹¹⁴.

Z učedníků Ježíš povolává nejprve Petra, Jakuba a Jana po zázračném rybolovu (srov. 5,1–11). Tito muži „přirazili s loďmi k zemi, nechali všeho a šli za ním.“ (5,11). Před vyvoláním Dvanácti ze všech, kteří ho následovali, vyšel Ježíš na horu, kde celou noc strávil v modlitbě s Bohem (srov. 6,12). Když se rozednilo, vyvolil Dvanáct, které nazval apoštoly: „Šimona, kterého pojmenoval Petr, jeho bratra Ondřeje, dále Jakuba, Jana, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Tomáše, Jakuba Alfeova, Šimona, kterému říkali Horlivec, Judu Jakubova a Jidáše Iškariotského, který se stal zrádcem.“ (6,14–16).

Dvanácti, a to hlavně Petrovi, je adresován úryvek 12,41–48. Ježíš na Petrovu otázku odpovídá přirovnáním ke správci: věrný a rozvážný správce se stará o záležitosti všech služebníků, dohlíží na jejich práci, ale také se stará o jejich potřeby. Obraz autority se ukazuje jako služba druhým (srov. 22,27) a zvláštním způsobem se týká Dvanácti jako vůdců obnoveného Izraele. Zatímco služebníci mají být připraveni, očekávat svého pána a konat svou práci, vůdcové nesou odpovědnost nejen za svou práci, ale i za práci společenství jako celku¹¹⁵.

7.4.2 Vyslání

Ježíš je vyučuje a následně posílá hlásat Boží království a uzdravovat nemocné, dává jim k tomu sílu a moc (srov. 9,1–2). Apoštolové jsou přímo *posláni s pověřením* (v řec. originále je použito sloveso ἀποστέλλω). Lukáš pojímá prorocké nástupnictví učedníků tak, že ukazuje, jak konají stejné činy jako Ježíš¹¹⁶: a hlásání Božího slova je přitom jako u Ježíše úzce spojeno s uzdravováním (srov. 9,6). Učedníci jsou po Ježíšově nanebevstoupení pokračovateli v nové smlouvě (srov. 24,46–48).

¹¹⁴ Srov. JOHNSON: op. cit., 168.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, 226.

¹¹⁶ Srov. tamtéž, 166.

Lukáš zaznamenává vyslání dvanácti učedníků v 9,6: „vydali se tedy na cesty a procházeli vesnice, všude hlásali radostnou zvěst a uzdravovali.“ Na začátku 10. kapitoly Ježíš posílá dvaasedmdesát učedníků: „Když přijdete do některého města (...) říkejte jim: ‚Přiblížilo se k vám Boží království‘“ (10,8–9). Ježíš po svém zmrtvýchvstání posílá učedníky hlásat pokání, aby všem národům byly odpouštěny hříchy (srov. 24,47).

Po poslední večeři říká Kristus Dvanácti, že se teď jejich postavení mění: zatímco dříve si na cestu neměli brát nic – „ani hůl, ani mošnu, ani chléb, ani peníze, ani dvoje šaty“ (9,3), nyní však „kdo má měšec, ať si ho vezme a stejně tak mošnu; a kdo nemá, ať prodá svůj plášť a koupí si meč. (...) Řekli: ‚Pane, tady jsou dva meče.‘ On jim odpověděl: ‚To stačí.‘“ Apoštolové byli dosud přijímáni jako hosté a žili z podpor těch, kterým hlásali radostnou zvěst; od nynějška se však budou muset starat sami o sebe. Pronásledování dostoupí takové prudkosti, že bude někdy třeba hájit i život. Slova Krista mají obrazný smysl: pro Ježíšovy učedníky nastávají těžké chvíle, začíná zápas na život a na smrt. Apoštolové nepochopili toto obrazné vyjádření, brali Ježíše doslova, a proto hned odpovídají, že mají po ruce dva meče (srov. 22,35–38). Budoucnost je však sama poučí, že Ježíš nikterak nedoporučoval odrazet násilí násilím (srov. 22,49–51)¹¹⁷.

7.4.3 Selhání

Apoštolové dostali autoritu a moc nade všemi zlými duchy a mohou uzdravovat (srov. 9,1–2), ale nedokáží vyhnat nečistého ducha z chlapce (srov. 9,40). To musí udělat až sám Ježíš (srov. 9,42). Pozornost je tak zcela soustředěna na neschopnost učedníků navzdory Ježíšovu pověření. Jim patří Ježíšova výtka: „Pokolení nevěřící a zvrácené!“ (9,41). Toto pokárání je tím nápadnější, že Ježíš zatím káral jen „lidi tohoto pokolení“ (srov. 7,31). Této výtce však předchází následující dění: Po proměnění, kdy se ukázala jeho sláva se stejnou jistotou jako jeho smrt a kdy učedníci slyšeli „toho poslouchejte“, poté, co Ježíš upozornil na své blížící se utrpení vsuvkou „vy si dobře povšimněte těchto mých slov“, oni nejenže nechápou jeho sdělení, ale hned vzápětí se pustí do debaty o vlastní významnosti (srov. 9,46). Prorok, kterého měli následovat, bude „vydán lidem do rukou“, a oni se přou o své postavení¹¹⁸.

Ježíš jim na to odpovídá příkladem s dítětem: „Kdo přijme takové dítě kvůli mně, mne přijímá; a kdo mne přijme, přijímá toho, který mne poslal.“ (9,48). Ježíš byl poslán od Boha, aby hlásal Boží království (srov. 4,18.43). Se stejným pověřením vysílá apoštoly

¹¹⁷ Srov. Nový zákon: op. cit., pozn. k verši 22,35nn; 263.

¹¹⁸ Srov. JOHNSON: op. cit., 180–181.

(srov. 9,12). Přijetí či zamítnutí vyslanců naznačuje také přijetí či zamítnutí Proroka, a tedy i Božího navštívení. Paralelou s dítětem chce Ježíš přímo zasáhnout ambice učedníků. Ježíš si může k úkolu, k němuž vybral je, vybrat kohokoli. Neprojevila se na nich svěřená moc a nepochopili své poslání. Na tento závěr dramaticky ukazuje bezmocnost dítěte. Velikost každého z nich nepochází od nich samých, ale z pověření zastupovat (proroka a Boha) mezi lidmi, k nimž byli poslání¹¹⁹.

V 9,53 Lukáš navazuje na Ježíšovo poučení, jak se chovat v případě nepřijetí hlasatelů radostné zvěsti z 9,5, a ukazuje, jak ho učedníci nepochopili: když nejsou spolu s Ježíšem Samařany přijati, chtějí „seslat oheň z nebe, aby je zahubil“ (9,54). Přejí si vykonat stejný čin jako prorok Eliáš¹²⁰ (srov. 2 Kr 1,10.12), který hrozí, že na nepřátele spustí oheň z nebe a pak slib splní, ale Ježíš jim dává najevo, že naprosto nepochopili jeho zvěst: obrátil se a přísně je pokáral (srov. 9,55).

7.4.4 Pronásledování

Ustanovení Dvanácti Lukáš zařazuje jako reakci na odmítnutí Ježíše a na počátky plánu ho odstranit (srov. 6,11).

Těm, kteří budou chtít Ježíše následovat – zde Ježíš nemluví jen k Dvanácti, ale ke „všem“ (9,23) – předpovídá, že půjdou stejnou cestou jako Mesiáš: „Kdo chce jít za mnou, ať zapře sám sebe, den co den bere na sebe svůj kříž a následuje mě.“ (9,22) a přidává zaslíbení: „kdo svůj život pro mne ztratí, zachrání si ho“ (9,24).

Na Ježíšova slova: „Proto také Boží moudrost řekla: Pošlu k nim proroky a apoštoly. Z nich některé budou zabíjet a pronásledovat, takže na tomto pokolení bude pomstěna krev všech proroků, prolévána od založení světa, od krve Ábelovy až po krev Zachariáše, který byl zabit mezi oltářem a svatyní.“ (11,49–51) nenajdeme v Písmu žádný odkaz. Jedním z možných výkladů je tvrzení, že zde Ježíš pronáší prorocký výrok¹²¹. Zmínka o Ábelově krvi (srov. Gn 4,1–12) je typickým příkladem závistného hněvu až k vražedné pomstě, což můžeme dát do souvislosti se samotným chováním farizeů a zákoníků: „Když odtamtud odcházel, učitelé Zákona a farizeové začali na něho zle dorážet a zahrnovat ho spoustou otázek. Přitom na něj číhali, aby ho mohli chytit za slovo.“ (11,53–54). Zmínka o krvi Zachariáše je narážkou na kněze tohoto jména, který byl ubit

¹¹⁹ Srov. JOHNSON: op. cit., 179–180.

¹²⁰ Srov. HÜHN: op. cit., 57.

¹²¹ Srov. JOHNSON: op. cit., 211.

„v nádvoří domu Hospodinova“ (srov. 2 Pa 24,20–22)¹²². Lukáš zde tak ukazuje, jak jsou slova o „stavbě náhrobků prorokům“ (srov. 11,47) a „zabíjení a pronásledování apoštolů a proroků“ (srov. 11,49) v souladu s Ježíšovou cestou do Jeruzaléma a jeho vlastní smrtí¹²³.

Jedno z blahoslavenství, které Lukáš zaznamenává, zní: „Blahoslavení jste, když vás budou lidé nenávidět, když vás vyloučí (ze svého středu), potupí a vaše jméno vyškrtnou jako prokleté kvůli Synu člověka. Radujte se v ten den a jásejte, máte totiž v nebi velkou odměnu; vždyť stejně se chovali jejich předkové k prorokům!“ (6,22–23). Tento text předjímá pronásledování Ježíšových učedníků a také téma rozdělení lidu na ty, kdo „konají kvůli Synu člověka“. Kritériem pro rozdělení lidu je to, zda jsou opravdu Kristovi učedníci. Lukáš učedníky chápe jako prorocké následovníky, kteří jsou vystaveni stejnému zamítnutí u lidí. Najdeme zde kontrast pravého proroka, který bude pro Syna člověka lidmi nenáviděn, vyloučen na okraj – opuštěn, potupen a prohlášen prokletým – toto Ježíš „slibuje“ svým učedníkům (srov. 6,22–23). Naopak falešný prorok bude u lidí v oblibě (srov. 6,26).

7.4.5 Zaslíbení

Učedníci mají přislíbeného Ducha svatého: „Hle, já vám pošlu toho, koho slíbil můj Otec. Vy tedy zůstaňte ve městě, dokud nebudete vyzbrojeni mocí z výsosti.“ (24,49). Duch svatý je přislíbenou „výbrojí“ ke hlásání Ježíše Krista všem národům (srov. 24,47). Sesláním Ducha svatého začíná Lukáš Skutky apoštolů.

Na jiném místě říká Ježíš učedníkům: „Vy jste se mnou až do nynějška vytrvali v mých zkouškách. A já vám odkazuji královskou vládu, jako mně ji odkázal můj Otec, takže budete jíst a pít u mého stolu v mém království, sedět na trůně a soudit dvanáct izraelských kmenů.“ (22,28–30). Ježíš zde chválí učedníky, že s ním vytrvali v jeho zkouškách, proto jim jako odměnu za jejich vytrvalost odkazuje „království“, v němž jsou Ježíšovými spolustolovníky, ba dokonce s ním sedí na trůnu a budou se podílet na soudcovské funkci přicházejícího Krista¹²⁴.

Podobně zaznívá přislíbení ve verši 12,32: „Váš Otec rozhodl, že vám dá království.“ Ježíš naučil učedníky v 11,2 modlit se „Přijď království tvé“ a zde říká, že jim království již bylo dáno¹²⁵.

¹²² Srov. HÜHN: op. cit. 58.

¹²³ Srov. JOHNSON: op. cit., 213.

¹²⁴ Srov. MÜLLER: op. cit., 159.

¹²⁵ Srov. tamtéž, 116.

Když Petr říká Ježíšovi, že učedníci opustili všechno, co měli a šli za ním (srov. 18,28), dostává toto zaslíbení: „Není nikdo, kdo by opustil dům nebo ženu nebo bratry nebo rodiče, nebo děti pro Boží království, aby nedostal mnohokrát víc v tomto čase a v budoucím věku život věčný.“ (18,29–30).

ZÁVĚR

Práce se zabývala shrnutím prorockého rozměru Lukášova evangelia. Proroctví jako výroky používá Lukáš třemi způsoby: programové proroctví k vysvětlení děje, který bude následovat; proroctví řeči a příběhu – to je sestaveno tak, že po určitém výroku následuje událost, která ho dovršuje; literární proroctví, které ukazuje naplnění předpovědi jednotlivých osob. Proroctví jako fenomén Lukáš ukazuje na jednotlivých prorockých postavách.

Prorocké texty Lukášova evangelia jsou v práci stručně popsány a rozříděny do následujících kapitol: 1) starozákonní proroctví, jejichž naplnění dokládá Lukáš ve svém evangeliu, 2) proroctví, která jsou vyřčena v Lukášově evangeliu a přímo se v něm naplňují, 3) předpovědi, které se mají naplnit v budoucnu, 4) charakteristika prorockých postav, které ve třetím evangeliu najdeme.

Starozákonní proroctví se vztahují zvláště na tyto novozákonní události: příchod Mesiáše, vystoupení jeho předchůdce, působení Mesiáše, Mesiášovo dílo vykoupení skrze utrpení, smrt a zmrtvýchvstání, ustanovení nové smlouvy.

Proroctví, která jsou vyřčena u Lukáše a je zde současně doloženo jejich naplnění, jsou tyto: proroctví týkající se osudu osoby (anděl předpovídá narození Jana Křtitele a Ježíše, Zachariáš prorokuje o velikosti Jana a Ježíše, Alžběta prorokuje o Ježíši), předpovědi budoucích událostí (anděl Gabriel předpovídá Zachariášovi němotu, zvěstuje Marii, že Alžběta počala nebo andělé ohlašují pastýřům narození Mesiáše v Betlémě, Simeon předpovídá Marii, že bude trpět spolu se svým Synem, Ježíš předpovídá své utrpení, příjezd do Jeruzaléma nebo Petrovo zapření a obrácení), proroctví jako zaslíbení (Simeon neužije smrt, dokud neuvidí Mesiáše, hladoví budou nasyceni, učedníci uvidí Boží království).

Předpovědi, které se mají naplnit v budoucnu se týkají pozemského života (seslání Ducha svatého, pronásledování učedníků, zkáza Jeruzaléma, mariánská úcta, radost nad obráceným hříšníkem, síla modlitby) a posledních věcí člověka (příslib odměny v budoucím věku, obtížnost vstupu do Božího království, předpověď příchodu Syna člověka a soudu nad nevěřícími městy, předpověď lotru na kříži).

V poslední kapitole jsou uvedeny stručné charakteristiky těchto prorockých postav: Simeona a Anny, Alžběty, Zachariáše, Jana Křtitele. Podrobněji se práce zabývá prorockou charakteristikou Ježíše a jeho učedníků jako prorockých nástupců. Lukáš nám představuje Božího Syna jako proroka s těmito rysy: vykazuje podobnost se starozákonními proroky, je naplněn Duchem svatým, poznává Boží vůli, hlásá a sděluje lidu Boží slovo, koná mocné

činy z Božské moci, má prorocké vize, zná budoucnost a vidí do lidských srdcí, má důvěrný vztah k Bohu Otci, je pronásledován a zavržen od lidí. Jako Mesiáš ovšem přesahuje všechny proroky – přináší spásu všem lidem svým utrpením, smrtí a zmrtvýchvstáním. V jeho krvi je uzavřena nová smlouva. Ježíšovi učedníci reprezentují lid nové smlouvy.

Seznam použitých zkratek

Pokud není uvedeno jinak, biblické souřadnice uvedené v textu jsou z Lukášova evangelia.

Zkratky biblických knih

Starý zákon (ekumenický překlad):

Gn	První Mojžíšova (Genesis)
Ex	Druhá Mojžíšova (Exodus)
Lv	Třetí Mojžíšova (Leviticus)
Nu	Čtvrtá Mojžíšova (Numeri)
Dt	Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)
Joz	Jozue
1 S	První Samuelova
2 S	Druhá Samuelova
1 Kr	První Královská
2 Kr	Druhá Královská
1 Pa	První Letopisů (První Paralipomenon)
2 Pa	Druhá Letopisů (Druhá Paralipomenon)
Jb	Jób
Ž	Žalmy
Př	Příslolí
Iz	Izaiáš
Jr	Jeremiáš
Pl	Pláč
Ez	Ezechiel
Da	Daniel
Oz	Ozeáš
Jl	Jóel
Mi	Micheáš
Na	Nahum
Sf	Sofonjáš
Za	Zacharjáš
Mal	Malachiáš
Mdr	Kniha moudrosti
Sír	Sírachovec

Nový zákon (katolický překlad):

Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Jan	Evangelium podle Jana
Sk	Skutky apoštolů
Řím	List sv. apoštola Pavla Římanům
1 Kor	1. list sv. apoštola Pavla Korint'ánům
2 Kor	2. list sv. apoštola Pavla Korint'ánům
Gal	List sv. apoštola Pavla Galat'ánům
Ef	List sv. apoštola Pavla Efezanům
Flp	List sv. apoštola Pavla Filipánům
Kol	List sv. apoštola Pavla Kolosanům
1 Sol	1. list sv. apoštola Pavla Soluňanům
2 Sol	2. list sv. apoštola Pavla Soluňanům
1 Tim	1. list sv. apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim	2. list sv. apoštola Pavla Timotejovi
Tit	List sv. apoštola Pavla Titovi
Flm	List sv. apoštola Pavla Filemonovi
Žid	List Židům
Jak	List sv. apoštola Jakuba
1 Petr	1. list sv. apoštola Petra
2 Petr	2. list sv. apoštola Petra
1 Jan	1. list sv. apoštola Jana
Zj	Kniha Zjevení sv. apoštola Jana

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny:

- Novum Testamentum Graece, editio tertia, Romae: Pontificiae universitatis Gregoriana, 1938.
- Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové vulgátě, přel. Bogner Václav (a kol.), 2. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., 2003.
- Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, 6. přepr. vydání, Biblia Stuttgart: Česká biblická společnost, 1995. /Pro diplomovou práci použit pouze překlad Starého zákona/.

Literatura:

- Denní modlitba církve, III. díl, Praha: sekretariát České liturgické komise, 1988.
- DUFOUR LÉON Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie, 5. vydání, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.
- EASTON Burton Scott: The Gospel according to St. Luke. A critical and exegetical commentary, New York: Charles Scribner's sons, 1926.
- FARRIS Stephen: The Hymns of Luke's Infancy Narratives, Sheffield: JSOT Pres, 1985.
- GOODING David: Lukášovo evangelium, Praha: Návrat domů, 1994.
- HÜHN Eugen: Die alttestamentlichen Citate und Reminiscenzen im Neuen Testamente, Freiburg: Verlag von J. C. B. Mohr, 1900.
- JOHNSON, Luke Timothy: Sacra Pagina. Evangelium podle Lukáše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- MÜLLER Paul–Gerhard: Evangelium sv. Lukáše. Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- PLUMMER Alfred: The Gospel according to S. Luke. Critical and exegetical commentary, Wiltshire: T & T Clark International, 2004.
- REILING J., SWELLENGREBEL J. L.: A Translator's Handbook on The Gospel of Luke, New York: United Bible Societies, 1971.
- SCHÜRMANN Heinz: Das Lukasevangelium. Erster Teil, Kommentar zu Kap. 1,1–9,50, Freiburg: Herder, 1969.
- SOUČEK Josef B.: Řecko–český slovník k Novému zákonu, 5. vydání, Praha: Kalich, 1997.

- TICHÝ Ladislav: Slovník novozákonní řečtiny, Olomouc: nakl. Mgr. Jiří Burget, 2001.

Anglická anotace

Prophecy in the Gospel according to S. Luke

This work deals with summary of a prophetic extent of a Gospel according to S. Luke. The work begins with a brief description of a prophetic phenomenon in the Old Testament, the relationship between the Old and New Testament, prophecies and prophetic structure of the Gospel according to S. Luke. In the main part the individual prophetic texts of the Gospel according to S. Luke are assorted to the following parts: 1) texts that illustrate the impletion of the Old Testament predictions, 2) the prophecies being proclaimed and also fulfilled in the Gospel according to S. Luke, 3) the prophecies being said in the Gospel according to S. Luke but Luke does not mention them being fulfilled, 4) the txts that characterize the prophetic characters. There is a short interpretation added to every text.

Fulfilled prophecy, Prophecy, Prophet, Prophetize, The Gospel according to S. Luke.